

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**Algklassiõpetajate ja -õpilaste suhtlustrendid Facebookis:
õpetajate kogemused**
Magistritöö (30 EAP)

Kädli Rooste

Juhendaja: Andra Siibak, PhD

Tartu 2013

Sisukord:

Sisukord:.....	2
Sissejuhatus	4
I Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad	7
1.1. Põlvkondade teooria Mannheimi ja Corsteni käsitluses	8
1.2 Erinevad põlvkonnad ja digitaalsed oskused	10
1.3 Suhtlusportaalide olemus ja kasutus	13
1.3.1 Laste sotsiaalvõrgustike kasutus	15
1.3.1.1 Privaatsusseadete kasutamine.....	17
1.3.2 Õpetajate sotsiaalvõrgustike kasutus.....	19
1.4 Õpetaja ja õpilase online interaktsioon	21
1.5 Uurimisküsimused.....	24
II Metoodika ja valim	26
2.1 Meetod.....	26
2.2 Valim	29
III Tulemused	31
3.1 Õpetajate ja õpilaste „sõprus“ Facebookis	31
3.1.1 Õpetajate ja õpilaste osalus teineteise suhtlusportaaali tegevustes.....	34
3.2 Õpilasega „sõpruse“ mõju õpetaja portaaali kasutusele.....	36
3.3 Õpetajaga „sõpruse“ mõju õpilase portaaali kasutusele: õpetajate hinnang	39
3.4 Õpetaja roll Facebookis kui lapsed on sõbralistis	42
3.5 Facebooki suhtluse mõju koolikeskkonnale.....	45
3.6 Võimalused õppetööks Facebookis	47
IV Järeldused ja diskussioon	51
4.1 Järeldused	51
4.1.1 Õpetajate hinnang sotsiaalvõrgustikes toimuvale interaktsioonile oma õpilastega	51
4.1.2 Õpetajate hinnang, kuidas Facebookis õpilastega suhtlemine mõjub portaaali	
kasutuspraktikatele	54
4.1.3 Facebooki kasutamine õppetöoga seotud eesmärkidel.....	56
4.2 Diskussioon	57
4.3 Meetodi ja valimi kriitika	60
4.4 Edasised uuringud	62
Kokkuvõte	63

Summary	66
Kasutatud kirjandus	69
Lisa 1. Intervjuukava	74
Lisa 2: Intervjuude transkriptsioonid on cd-l	75

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö on jätk minu bakalaureusetööle „Algklassilaste meediatarbimise harjumused: õpetajate vaatenurk,“ mille kaitsesin 2011. aasta kevadel Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis. Bakalaureusetöö andis ülevaate algklassilaste meediatarbimise harjumustest õpetajate pilgu läbi. Nimetatud töö jaoks läbi viidud intervjuudest selgus, et mitmed õpetajad on õpilastega Facebookis sõbrad (Rooste 2011) ning sellest asjaolust kasvas välja praegune uurimustöö.

Tänaseks on Facebookist saanud nii laste kui paljude täiskasvanute elu tavapärane ja populaarne osa. Eestis on 350 000 Facebooki kasutajat, mis tähendab, et 26% Eesti elanikest ja 36% siinseist internetikasutajatest on Facebooki püsikülastajad (Vare 2011). Seega võib eeldada, et selle 350 000 Facebooki kasutava inimese seas on ka arvestatav hulk õpetajaid ja koolilapsi. EU Kids Online uuringu andmetel omab 55% Eesti 9-12 aastastest ja 85% 13-16 aastastest lastest kontot mõnes sotsiaalvõrgustikus (Livingstone et al. 2011). Socialbakersi (2013) andmetel on 28% Eesti Facebooki kasutajatest vanuses 25-34 eluaastat ning 18% vanuses 35-44a. Kokku moodustavad 25-44a. kasutajad 46% Eesti Facebooki kasutajatest (Socialbakers 2013). Viimane aga on vanusevahemik, millesse sobituvad paljud tänased õpetajad (Kerb 2011).

Seoses Facebooki populaarsuse massilise kasvuga on üsna teravalt esile kerkinud informatsiooni avalikustamist ja privaatsust käsitlevad diskussioonid. Teema tõstatub eriti tugevalt, kuna Facebooki kujul on tegemist keskkonnaga, kus on pidevalt olemas n-ö nähtamatu auditorium ehk tegemist on ruumiga, kus on koos rohkelt erinevaid inimesi ja me ei tea kunagi kindlalt, kes meie tegevusi parasjagu jälgib ning mil viisil saadud infot kasutab (Marwick & boyd 2010). Viimasel ajal on hakatud rohkem tähelepanu pöörama asjaolule, et õpetajate ja õpilaste Facebookis koos viibimise tõttu saavad mõlemad nimetatud pooled rohkem infot teineteise kohta ning käivad tulised debatid, kuivõrd hästi või halvasti see mõjuda võib. Näiteks Nielsen (2012) on seisukohal, et õpetaja ja õpilase vaheline interaktsioon on äärmiselt oluline ning õpetajad peaksid õpilastega suhtlema lastele omastes keskkondades. Seejuures Begovic (2011) leiab, et sotsiaalvõrgustikud ei ole õpetaja ning õpilase suhtluseks üdini valed, kuid nendes peituv potentsiaal võib tõsiselt kahjustada õpetaja-õpilase suhet ja seotud isikute mainet. Ehk võib näha, et õpetaja-õpilase suhtlusportaali interaktsioon tõstatub vastakaid seisukohti ja põnevaid diskussioone.

Eestis on viidud läbi mitmeid uuringuid laste ja suhtlusportaalide teemal, näiteks Maria Murumaa-Mengeli (2010) magistritöö teemal „Auditooriumi tähtsus ja roll uue meedia keskkonnas sotsiaalvõrgustikes saadetavate sõnumite näitel,“ Virge Tamme (2012) magistritöö „Põlvkondade vaheline suhtlus uue meedia kanalites“ ja Andra Siibaku (2009) doktoritöö „Self-presentation of the „Digital Generation“ in Estonia.“ Samas ei ole Eestis veel uuringuid, mis käsitleks õpetajate ja õpilaste *online* sotsiaalvõrgustike suhtlust, mistõttu antud töö üheks eesmärgiks ongi uurida, milline on õpetajate seisukoht lastega veebipõhistes sotsiaalvõrgustikes suhtlemise osas Facebooki näitel.

Lisaks on antud töö eesmärgiks välja selgitada, kuivõrd mõjutab õpetaja ja õpilase suhtlusportaalisis sõbrustamine mõlema poole portaali kasutust, ning kas *online* suhtluse mõjud võivad veebist väljapoole ulatuda ehk koolikeskkonda kanduda. Teemat on oluline uurida, sest tegemist on praegu aktuaalse probleemi ja üpris ainulaadse uuringuga, seda põhjusel, et varasemalt on teemat uuritud enamasti ülikoolide kontekstis, kus õppejõud õpilastega „sõbrad“ on. Näiteks uurisid Techlehimant ja Hickman (2011), kuidas üliõpilased suhtuvad õppejõudude Facebookis olemasolusse ning Green ja Bailey (2010) uurisid, kuidas õpetajad ning õppejõud suhtuvad Facebooki kasutamisse õppetöö eesmärkidel. Antud uuringu puhul käsitletakse aga tunduvalt nooremat sihtgruppi, kes vanuse poolest ei tohiks veel Facebookis kontot omadagi (Facebook 2013), kuid sellegipoolest aktiivselt portaalis tegutseb: 57% Euroopa 9-16a. lastest kasutab Facebooki enimkasutatava või ainsa veebipõhise sotsiaalvõrgustikuna (Livingstone et al. 2011).

Uuringu läbi viimiseks vajaliku empiirilise materjali kogusin nelja semistruktureeritud fookusgrupi intervjuu abil. Fookusgrupid viisin läbi algklassiõpetajatega 2013a. kevadel. Valim koosnes just algklassiõpetajatest põhjusel, et algklassilapsed on vanuses, kus tegelikult ei tohiks nad veel Facebooki kasutada ning see muudab uuringu mõnevõrra intrigeerivamaks. Lisaks on algklassiõpetajad oma õpilastega mõnevõrra rohkem seotud, sest annavad kõiki tunde lastele ise. Intervjuusid analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil, mis võimaldas tekstist leida tähendusi ja mustreid.

Käesolev magistritöö koosneb neljast osast. Esimeses osas annan ülevaate teema teoreetilisest kontekstist ning kirjeldan erinevate autorite seisukohti. Teises osas tutvustan uurimuse läbi viimiseks kasutatud meetodeid ja valimit. Sellele järgneb tulemuste osa, milles toon välja empiirilise materjali analüüsist ilmnunud tulemused. Neljandaks on järelduste ja diskussiooni

osa, milles vastan peamiste järeldustena uurimisküsimustele ja seon tulemused laiema kontekstiga.

Käesoleva töö valmimise osas pean oluliseks esitada suurimad tänuavaldused oma juhendajale Andra Siibakule, kelle asjatundlikud ettepanekud, inspireerivad juhised ja motiveerivad sõnad olid suurimaks abiks töö kirjutamise juures. Käesolev uurimus valmis projekti PUT 44, „Privaatsuse ja avalikkusega seotud tähenduste ja kogemuste muutus tehnoloogiast küllastunud ühiskonnas” toel, mida finantseerib Eesti Teaduse Agentuur. Lisaks olen äärmiselt tänulik inimestele, kes aitasid mul jõuda uuringus osalenud algklassiõpetajateni ja loomulikult pean tänutundega meeles intervjuudes osalenud õpetajaid, kes leidsid kiires päevakavas võimaluse minuga kohtumiseks. Soovin esitada tänusõnad ka retsensent Maria Murumaa-Mengelile, kelle konstruktiivne kriitika ja põhjalik tagasiside aitas tööst terviku vormida.

I Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Selle peatüki eesmärgiks on siduda töös käsitletav uurimisteema laiemal ühiskondliku kontekstiga ning anda ülevaade uurimistöö aluseks olevatest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest.

Kuna käesolev uurimistöö käsitleb õpilasi ja õpetajaid, kes enamasti esindavad erinevaid põlvkondi, pean oluliseks esmalt selgitada põlvkonna mõiste tähendust. Selleks tuginen peamiselt Mannheimi (1952) põlvkondade teooriale ja Corsteni (1999) põlvkondade käsitlusele. Antud töö kontekstis omab põlvkonna mõiste eelkõige sama sotsiaalajaloolise ruumi jagamise tähendust, inimesed kogevad samas ajaruumis aset leidvaid sündmusi, kultuuri ja arenguid erinevalt, lähtudes oma põlvnemisest. Põlvkondade teooria teises peatükis on fookus põlvkondade erinevustel digitaalses maailmas toimetamisel. Kirjeldan, kuidas lapsed omandavad kiiremini digitaalset kirjaoskust ja kas vanemad põlvkonnad näevad vaeva, et sammu pidada või ei ole põlvkond määravaks teguriks digitaalse kirjaoskuse juures.

Antud magistr töö uurib õpilaste ja õpetajate Facebooki interaktsiooni, mistõttu pean oluliseks kirjeldada põgusalt sotsiaalmeedia olemust ja rolli tänapäeva maailmas. Teclhaimanot ja Hickman (2011) on arvamusel, et kasvavad tehnoloogiad muudavad viise, kuidas inimesed teabele ligipääsevad, interaktsioonis on, loovad ja jagavad andmeid ning infot. Sellest tulenevalt võib arvata, et veebipõhised sotsiaalvõrgustikud muudavad ka õpetaja ja õpilase traditsioonilist interaktsiooni. Seetõttu annan ülevaate nii laste kui õpetajate sotsiaalvõrgustike kasutamise harjumustest: kui palju nimetatud sihtgrupid kasutavad sotsiaalvõrgustike, millisel viisil ning missugustel eesmärkidel.

Lisaks õpetajate ja laste sotsiaalvõrgustike kasutamisharjumuste eraldi vaatlemisele, annan ülevaate õpetajate ja õpilaste *online* suhtlusest. Selles tuginen enamasti Day et al. (2006) ja Begovici (2011) käsitlusele õpilaste ja õpetajate sotsiaalmeedia interaktsioonist. Nimetatud autorite toel annan ülevaate, missugune on õpetajate ja õpilaste *online* suhtlus ning kuidas positiivsed või negatiivsed mõjud sellel on.

1.1. Põlvkondade teooria Mannheimi ja Corsteni käsitluses

Generatsiooni mõiste on igapäevaselt laialdases kasutuses ning aitab ühiskonna vanusegruppide vahel erinevusi luua ja paigutada ennast ning teisi ajaloojoonele (Pilcher 1994). Kuna tänapäeva ühiskonnas omab kesksel rollil infotehnoloogia, siis on see nähtus muutunud keskseks praeguse põlvkonna kirjeldamise juures. „Veebi generatsioon,” „Nintendo generatsioon,” „e-generatsioon” ja paljud muud, on vaid osad populaarsetest põlvkonna nimetustest, mida mainitakse sageli mitte ainult ajakirjanduslike lihtsustustena, vaid ka teaduslikes väljaannetes (Aroldi & Colombo 2007). Loomaks selgust ühiskonnas eksisteerivate vanusegruppide vahel, räägitakse näiteks „minu põlvkonnast” ja „vanemast põlvkonnast,” me kirjeldame neid, kes kasvasid näiteks 1960ndatel „kuuekümnendate põlvkonnana,” kasutame väljendit „paar põlvkonda tagasi,” „uus põlvkond” ja „põlvkondade vahe” (Pilcher 1994). Antud näite põhjal kuuluvad õpetajad laste silmis „vanemasse põlvkonda” ja õpilased pedagoogide jaoks „uude põlvkonda” või miks mitte „e-generatsiooni.” Ajal kui suur osa praegustest õpetajatest koolis käis, suheldi kaugemal elavate sõpradega kirja teel, koolikaaslastega jutustamiseks või mängimiseks käidi teineteisel külas jne. Paljud tänased lapsed aga suhtlevad nii kaugel kui lähedal asuvate sõpradega Facebookis või Skype-is, koos mängimiseks valitakse veebist *multi-player* mäng jne. Ehk teisisõnu, õpetajaid ja õpilasi lahutab põlvkondade vahe, mis määrab paljuski nende fundamentaalsed erinevused. Taolisi põlvkondadevahelisi erinevusi on kõige edukamalt selgitanud Karl Mannheim, kes on põlvkonna mõiste asetanud sotsiaal-ajaloolisesse raamistikku (Pilcher 1994).

Pilcher (1994) on kirjutanud, et Mannheimi essee „Generatsioonide probleem” (i.k. *The Problem of Generations*) on sotsioloogilisest perspektiivist hinnatud kõige süstemaatilisemaks ja arendatumaks generatsioonide käsitluseks (Bengston et al. 1974 viidatud Pilcher 1994 kaudu). Ka Aroldi Colombo on (2007) leidnud, et põlvkonna mõistet on kõige efektiivsem selgitada toetudes Mannheimile (1927), kes on loonud kolm kateooriat, need on: põlvkonna staatus (i.k. *generation status*), põlvkond kui tegelikkus (i.k. *generation as an actuality*) ja põlvkonna üksus (i.k. *generation units*).

Põlvkonna staatuse all mõistab Mannheim (1927) sama sotsiaalajaloolise ruumi jagamist, mis põhineb ajal, mil kogetakse samu sündmusi, kultuuritingimusi, takistusi ja eelistusi. Põlvkonda kui tegelikkust selgitab Mannheim (1927) kui konkreetse sotsiaalajaloolise seose

moodustamist, mida saab mõista kui kujutatud staatuse potentsiaalset tegelikkust ning põlvkonna üksus on selgitatud kui konkreetsete gruppide kujunemise vorm. Mannheim (1927: 304) on ülalkirjeldatu kokkuvõtnud järgnevalt: „noori, kes kogevad samu konkreetseid ajaloolisi probleeme, võib pidada osaks samast tegelikust põlvkonnast; samas, kui põlvkonnasisesed grupid koondavad oma ühised kogemused, rajatakse eraldi põlvkondlikud üksused.” Seejuures võtmeaspektina teadmiste eksistentsialistlikul määratlemisel identifitseerib Mannheim põlvkondade asukohta. Põlvkonna asukoht osutab „teatud käitumisviisidele, tunnetele ja mõtetele” (Mannheim 1952: 291), ja omandatud kogemustele noorusajal, mis on periood, millal sotsiaalseid generatsioone luuakse (Aroldi & Colombo 2007). Kogemused, mis tänased õpetajad oma noorusajal omandasid ja nende praegust sotsiaalset generatsiooni luua aitasid, erinevad paljuski sellest, mis tänapäeva noorte ellu kuulub. See loob ka õpetajate ja õpilaste erinevad arusaamad sotsiaalsusest, õpetaja jaoks võib sotsialiseerumine endiselt tähendada kaaslastega kohvikus istumist, õpilaste jaoks aga Facebooki grupis jutustamist.

Michael Corsten (1999) on fokuseerinud oma tähelepanu Mannheimi teorias põlvkondlikule kuuluvusele ja leiab, et põlvkonna liikmed ei jaga mitte ainult ühist kogemuste päritolu, vaid teadmist, et teistel nende põlvkonna inimestel on samad kogemused. Sarnaselt Mannheimi (1927) käsitlusele eristab ka Corsten (1999) kolme põlvkonna kontseptsiooni. Esimesel juhul põhineb generatsioonide järgnevus bioloogilisel sünnil ja surmal. See on seotud sotsiaalse ja kultuurilise reproduktsiooniga „generatsioonist generatsiooni” (Eisenstadt 1956 viidatud Corsten 1999 kaudu). Sellises perspektiivis võib sotsialiseerumist näha kui osa sotsiaalsest pärandist – normid ja väärtused antakse edasi vanemalt lapsele (Corsten 1999). Teisel juhul on Corsteni (1999) sõnul tegemist erinevate põlvkondade samaaegse eksisteerimisega (vanusegrupid) ühes ühiskonnas, mis tähendab kaasaegseid põlvkondadevahelisi suhteid. Kolmandana on esitatud generatsioonide olemasolu spetsiifilise kollektiivse identiteedina, generatsioonide kollektiivse identiteedi aitab Corsteni (1999) sõnul luua kujutlus „nende ajast.” Lisaks, generatsioonide identiteedid ei ole ainult etnilised või geograafilised, vaid ka põlvkondlikud (Aroldi & Colombo 2007).

Palju kõlapinda on leidnud küsimus, et Mannheimi põlvkondade teooria on peamiselt sotsiaalse muutuse teooria (Laufer & Bengtson 1974 viidatud Pilcher 1994 kaudu), milles põlvkondade, eriti põlvkonna üksuste, roll on olla muutuste vahendaja (Pilcher 1994). Mannheim ise aga nendib, et kontrastiks sageli arvatule, ei ilmuta iga põlvkond originaalset ja eristatavat teadlikkust (Pilcher 1994). Kuigi igas põlvkonnas on selleks alapärane

potentsiaal, argumenteerib Mannheim, et tõenäoline sagedus, millal põlvkondade potentsiaali realiseeritakse, on „lähedalt seotud muutuste tempoga” (1952: 309) ja „sotsiaalsete ja kultuuriliste protsesside toimumiskiirusega” (1952: 310).

Mida kiiremini toimuvad sotsiaalsed ja kultuurilised muutused, seda kiiremini tuleb inimestel ümber kohaneda. Tänapäeva õpilased ja õpetajad esindavad erinevaid põlvkondi ja mis tundub koolilapsele algupäraselt loomulik, võib õpetajale kui varasema põlvkonna esindajale tunduda uus. Samamoodi on ka uue meediaga, millest on laste jaoks kujunenud justkui maailm maailmas, kuid täiskasvanute jaoks on sageli tegemist pigem tundmatu maaga. Kui aga nooremad põlvkonnad kasutavad omavaheliseks suhtluseks eelkõige sotsiaalvõrgustikke ja teisi uue meedia kanaleid, siis motiveerivad nad vanemaid põlvkondi samuti nendega tutvust sobitama. Järgmises alapeatükis annangi ülevaate erinevate põlvkondade suhestumisest uue meediaga.

1.2 Erinevad põlvkonnad ja digitaalsed oskused

Interneti ja suhtlusportaalide üha aktiivsem kasutuselevõtt on inimeste jaoks muutunud harjumuspäraseks viisiks omavahel ühendust hoida ja suhelda, ning miks mitte ka selleks, et tugevdada põlvkondadevahelisi sidemeid. Andra Siibak ja Virge Tamme (2012) on viinud läbi kvalitatiivse uuringu Eesti nelja perekonna eri vanuses liikmetega, uurimaks veebipõhiste kommunikatsiooni võimaluste kasutamist igapäevases perekondlikus suhtluses. Uuringust selgus, et suhtlusportale ja teisi *online* kommunikatsioonivahendeid kasutatakse kõige enam peredes, mille kõik liikmed ei ela enam ühe katuse all, kuid samuti peredes, kus kõik liikmed elavad ühes kohas koos – sel juhul igapäevaste toimingute arutamiseks (Siibak & Tamme 2012). Samast uuringust selgus, et lisaks lastele ja lapsevanematele on ka vanavanemad ühinenud suhtlusportaalidega ning eelkõige selleks, et oma pere ja sõpradega rohkem ühenduses olla (Siibak & Tamme 2012). Kuna Eestis elab vähem kui 10% lastest peredes, kus on koos mitu generatsiooni, kaasa arvatud pered ühe või kahe vanavanemaga (Kutsar et al. 2004), leidsid Siibak ja Tamme (2012), et digitaalsed tehnoloogiad pakuvad väärtuslikku võimalust tugevdamiseks perekondlikke sidemeid.

Kuigi ülal selgus, et digitaalsed tehnoloogiad on väärtuslikuks võimaluseks tugevdamiseks põlvkondadevahelisi sidemeid, võivad erinevad põlvkonnad digitaalseid vahendeid erinevalt mõista. Marc Prensky (2001) leiab, et 20. sajandi viimaste aastakümnete põlvkondade

vahetusega aset leidnud digitaalse tehnoloogia esiletulek ja laialdane levik on fundamentaalne muutus. Tänapäeval üles kasvavad lapsed on veetnud terve elu ümbritsetuna ja kasutades arvuteid, videomänge, digitaalseid muusikapleiereid, videokaameraid, mobiiltelefone jpm (Prensky 2001). Noorte suur tehnoloogialembus ja aktiivne digitaalsete vahendite kasutamine on viinud Prensky (2001) seisukohani, et tänased õpilased mõtlevad ja töötlevad informatsiooni fundamentaalselt erinevalt võrreldes nende eelkäijatega. Võib näha, et Prensky seisukoht on üpris radikaalne ja ei ole seetõttu sotsiaalteadlaste hulgas leidnud ühest omaksvõttu. Näiteks Ellen Helsper (2009) on küll nõus, et lapsed ja noored kasutavad internetti rohkem kui vanemad inimesed, kuid see ei ole Helsperi (2009) hinnangul piisav alus nimetamiseks põlvkondadevahelisi erinevusi digitaalsete seadmete kasutamisel ületamatuks. Ka David Buckingham (2008) peab Prensky seisukohti natuke idealistlikuks ja leiab, et Prensky jätab oma arvamust kujundades mitmete oluliste faktidega arvestamata. Näiteks ei arvesta Buckinghami (2008) sõnul Prensky asjaoluga, et uus meedia ja „vana” meedia (näiteks televisioon) on erinevad ja „vana” meedia eksisteerib endiselt, enamgi veel, Buckinghami sõnul veedavad „neti generatsiooni” (Aroldi & Colombo 2007) esindajad päevas keskmiselt endiselt rohkem aega telerit vaadates kui internetis olles. Samas Tervise Arengu Instituudi (2010) poolt läbi viidud uuring näitas vastupidist trendi: teleri vaatamisele kulunud aeg on 11-15a. lastel võrreldes 2006a. vähenenud 2010a. ligi viiendiku võrra ning samavõrd on kasvanud arvutikasutusele kulunud aeg (Kukemelk 2012). Ehk nähtub, et teleri populaarsus laste seas küll väheneb, kuid täielikult kõrvale ei ole teler jäänud.

Lisaks eelmainitud seisukohale on Prensky (2001) esitanud aga veelgi radikaalsema arvamuse kirjeldades noorte põlvkonda kui „digitaalsete pärismaalaste” põlvkonda (i.k. *digital natives*) ja vanemaid kui „digitaalseid immigrante” (i.k. *digital immigrants*). Prensky kohaselt on sünnipärased „pärismaalased” sündinud digitaalsel ajastul ja nad „räägivad” sünnist saadik arvutite, videomängude ja Interneti keelt. Seevastu „immigrandid” ei ole aga digitaalsesse maailma sündinud, vaid kohanduvad – nagu kõik immigrandid, mõned paremini kui teised – keskkonnaga, kuid neil kõigil säilib teatud „aktsent” (Prensky 2001). Samas Buckingham (2008) on teistsugusel arvamusel kui Prensky, leides, et lapsed kasutavad veebi peamiselt eakaaslastega suhtlemiseks, mitte innovaatilistel eesmärkidel. Helsper (2009) on samuti lükanud ümber Prensky seisukohad, esitades arvamuse, et digitaalne osavus ei ole niivõrd seotud vanusega, vaid hoopis hariduse, kogemuse ja kasutussagedusega. Väga paljud vanema põlvkonna inimesed töötavad tänapäeval edukalt igapäevaselt arvutiga ja on selles väga efektiivsed. Lapsed võivad arvutit rohkem kasutada internetis surfamiseks ja sotsiaalmeedia kasutamiseks, kuid kvantiteet ei taga kvaliteeti, leiab Helsper (2009). Ka Susannah Stern

(2008) kirjutab oma artiklis noorte uue meedia kasutusest ja jõudis järeldusele, et noored kasutavad veebi ka loomingulistel ja arendavatel eesmärkidel: eelkõige selleks, et ennast avastada, manipuleerida oma mina-pildiga ja muutumaks eneseteadlikumaks. Taolised kasutusviisid aitavad noorel inimesel täiskasvanuks saada ja samas ka digitaalseid tehnoloogiaid paremini tundma õppida. Sellegipoolest nõustub Stern (2008) pigem Helsingiga, leides, et noorte rohke digitaalse tehnoloogia kasutamine enese avastamiseks ei loo ületamatut sügavikku vanema põlvkonna tehnoloogia kasutamisoskusega.

Samas Bayne ja Ross (2010) on Prenskyt toetaval seisukohal: praegused noored on üles kasvanud koos arvutite ja internetiga ning on sellest tulenevalt loomupäraselt pädevad uute digitaalsete tehnoloogiate ja ruumidega, seevastu vanemad inimesed on alati noortest sammu võrra tagapool. Kerb (2010) leiab samuti, et praegu kasvavad lapsed kuuluvad n-ö digitaalsesse põlvkonda, kes tunnevad ennast võrgus äärmiselt mugavalt. Sellistele seisukohtadele vastandub aga EU Kids Online (2010) uuringutulemus, milles 34% 9-16 aastastest (seejuures 9-10a. hulgast 65%) lastest annavad, väitele „ma tean internetist rohkem kui mu vanemad,” eitava vastuse. Uuringust selgub, et vanemad ei jää lastele interneti kasutussagedusega oluliselt alla: kui 9-16. aastastest kasutab 70% igapäevaselt või peaaegu igapäevaselt veebi, siis nende vanemate puhul on sama protsent 59% (Livingstone et al. 2010). Siit võib järeldada, et laste silmis omavad vanemad endiselt juhendaja rolli. Ka interneti kasutussageduse osas on vanemad aktiivsed, erinevuse loovad pigem kasutuseesmärgid. Ehk kui lapsed kasutavad interneti sagedamini mängimiseks ja muuks meelelahutuseks, siis vanemad pigem uudiste lugemiseks ja muidu harivamateks tegevusteks (Livingstone 2003).

Sarnaselt vanematele peaks õpetajal olema laste silmis endiselt juhendaja roll. Kui õpetajad on „immigrandi” rollis ja õpilased „pärismaalased,” võib autoriteetse rolli hoidmine muutuda õpetajatele keeruliseks. Bayne ja Rossi (2010) on arvamusel, et õpetaja enesekehtestamine kujuneb pigem tõlgendamise küsimuseks, st. sellise sõnastuse valimiseks, millest pärismaalased aru saavad. Õpetajate teadmised ja viis, kuidas teadmisi edasi anda, on digitaalsuse tõttu muutunud niivõrd eristuvaks, et see mõjutab ka õpetaja-õpilase suhet- küll vähesel määral, kuid paratamatult siiski mõjutab (ibid). Näiteks kui õpilased tunnevad end digitaalsete vahendite kasutuse suhtes mugavamalt, siis võib õpetajal olla keerulisem kehtestada end võimu omavas rollis.

Seejuures on Prensky (2001) arvamisel, et digitaalsed immigrandid hindavad väga vähe uusi oskusi, mida „pärismaalased“ on omandanud ja läbi aastate pikkuse praktika lihvinud. Need oskused on „immigrantidele“ peaaegu täiesti võõrad, kes ise õppisid – ja seetõttu õpetavad – aeglaselt, samm-sammult, üks asi korraga, individuaalselt ja mis tähtsaim, tõsiselt (ibid). Digitaalsed „immigrandid“ ei usu, et nende õpilased suudaksid edukalt õppida vaadates samal ajal telerit või kuulates muusikat, sest nemad („immigrandid“) ei suuda (Prensky 2001). Õpetajad eeldavad, et õppijad on samasugused nagu alati, ning et samad meetodid, mis töötasid kui õpetajad ise olid õpilased, töötavad nüüd nende oma õpilaste peal, kuid antud eeldus on tänaseks kehtetu (ibid). Ka siinkohal on Helsper (2009) esitanud Prensky väga ühekülgsel arvamusel vastuväite, kinnitades, et õpetajad suudavad õpilastega „sama keelt“ rääkida. Lastel ja noortel võib kodus küll rohkem infotehnoloogia seadmeid olla ja nad võivad kasutada interneti esmase infoallikana, mitme asjaga korraga tegeleda, kuid sama suudavad vajadusel täiskasvanud (ibid). Suurim erinevus nimetatud tegevuste juures ilmneb põlvkondlikust seisukohast alles peale 55ndat eluaasta (ibid). Arvestades, et Eesti õpetaja keskmine vanus on 46,7a. (Kerb 2011), siis tänapäeva infotehnoloogia ülemvõim tähendab arvatavasti õpetaja jaoks muutusi ja uuendusi, kuid samas esineb igal ajastul uuendusi, millega tuleb harjuda ning uus meedia on üks neist.

1.3 Suhtlusportaalide olemus ja kasutus

Käesoleva uurimistöö keskne teema on õpetajate ja õpilaste Facebooki kasutus, mistõttu on oluline põgusalt selgitada suhtlusportaalide olemust ja tutvustada nende kasutajaskonda. Suhtlusportaalid ehk veebipõhised sotsiaalvõrgustikud on virtuaalsed foorumid, mis võimaldavad indiviididel taas ühendust võtta ning suhelda vanade sõprade ja perekonnaga ning saada uusi tuttavaid (Begovic 2011). Sellised portaalid on näiteks Facebook, MySpace, Flickr ja YouTube. Suhtlusportaalide keskne funktsioon on võimaldada kasutajatel lisada informatsiooni enda kohta, nagu perekonnaseis, hobid ja lemmiktsitaadid; postitada pilte ja videoid; jagada oma mõtteid ja igapäevaseid tegevusi; ja kirjutada sõnumeid oma sõprade profiililehtedele (Begovic 2011). Kõik see personaalne informatsioon on nähtav kasutaja sõpradele, see tähendab, et kui õpetaja ja õpilane saavad veebipõhises sotsiaalvõrgustikus n-ö sõpradeks – mida aeg-ajalt juhtub – võib saada õpilane ligipääsu õpetaja privaatsele infole (Begovic 2011). Kui suurele info hulgale õpilane ligi pääseb, oleneb sellest, kuidas õpetajal on privaatsussätteid seadistatud. Võib juhtuda, et õpilane näeb õpetaja kohta väga palju isikliku informatsiooni, kuid samas võib juhtuda, et ta ei näe peaaegu mingit infot. Sama

olukord kehtib ka vastupidi – õpetaja saab samuti senisest suurema ligipääsu õpilase personaalsele informatsioonile.

Teclehaimanot ja Hickman (2011) on arvamusel, et kaasaegne tehnoloogia – eriti need, millele viidatakse kui Web 2.0 tehnoloogiatele, muudavad viise, kuidas inimesed teabele ligipääsevad, interaktsioonis on, loovad ja jagavad andmeid ning infot. Kirjeldatud muutus leiab aset *online* tehnoloogiate, nagu blogide, wikide ja suhtlusportaalide populaarsuse kasvu tõttu, samuti ka uute mobiilitarkvarade tõttu, mis võimaldavad ligipääsu eelpool nimetatud tehnoloogiatele (Teclehaimanot & Hickman 2011).

Sotsiaalvõrgustike populaarsus on iga aastaga ainult kasvanud, mistõttu on kasutajate iseloom diferentseerunud. Hampton et al. (2011) poolt läbi viidud uuring näitab, et 65% USA internetikasutajatest kasutab sotsiaalvõrgustikke. Seejuures 61% alla 30. aastastest täiskasvanutest külastab sotsiaalvõrgustiku lehekülge vähemalt korra tavalise päeva vältel, samas 50-64. aastastest internetikasutajatest kasutab sotsiaalvõrgustikke 32% (Hampton et al. 2011). Võib näha, et sotsiaalvõrgustikud, mis olid algselt noortele suunatud, on jõudnud igas eas täiskasvanuteni. Sotsiaalvõrgustike maailmas valitseb tänasel päeval kindlalt Facebook, ülalkirjeldatud uuringu osalejatest kinnitas 92%, et kasutavad just Facebooki (Hampton et al. 2011).

Eestis kasutab Facebooki 2013a. seisuga juba peaaegu pool elanikkonda- 506 780 inimest, seejuures kõige enam kasutajaid on vanuses 25-34 eluaastat (28%), järgneb vanusevahemik 18-24 eluaastat (24%) ja seejärel 35-44a. (18%) (socialbakers.com). Siit võib näha, et enamuse Eesti Facebooki kasutajaskonnast moodustab täisealine elanikkond ehk vanusevahemik, kuhu paigutuvad ka paljud tänased õpetajad.

Sotsiaalvõrgustike populaarsus pole kasvanud aga ainult täiskasvanute seas, ka lastest on saanud aktiivsed kasutajad. EU Kids Online (2011) uuringutulemused näitavad, et 38% lastest vanuses 9-12a. ja 77% lastest vanuses 13-16a. omavad sotsiaalvõrgustiku profiili. Seejuures Facebooki kasutab kolmandik 9-16. aastastest internetikasutajatest, Eesti lastest omab profiili mõnes sotsiaalvõrgustikus 55% 9.-12 aastastest lastest ja 85% 13.-16 aastastest lastest (Livingstone et al. 2011). Asjaolu, et Facebooki kasutavad lapsed ning nii nooremad kui eakamad täiskasvanud tähendab, et ühte keskkonda on kogunenud väga erinevad sihtrühmad ja segmendid, kellele kõigile on loodud võimalus omavahel suhelda ja üksteise infot jälgida. Siinkohal on tähelepanuväärne fakt, et Facebooki kasutustingimuste kohaselt ei

tohiks alla 13. aastased lapsed seal kontot üldse omada, ometigi näitavad ülaltoodud uuringutulemused vanusepiirist allapoole jäävaid lapsi küllaltki aktiivsete kasutajatena. Seejuures Facebook pole ainus sotsiaalvõrgustik, mis on kehtestanud vanusepiirangu. *Safer Internet Plus Programm* raames läbi viidud uuringu tulemused näitavad, et Euroopa 14-st sotsiaalvõrgustikust 11 on kehtestanud miinimumvanuse nõude, enamusel on selleks vanuseks 13a. (Donoso 2011). Seejuures kahe sotsiaalvõrgustiku puhul oli vanusepiirang kehtestatud üsna efektiivselt: võimalus, et lapsed saaksid uuesti registreeruda oli viidud minimaalseks- alla vanusepiiri registreerudes installis programm arvutisse n-ö küpsised (i.k *cookies*), mis ei luba uuesti registreeruda (Donoso 2011).

Võiks eeldada, et lubatud vanusepiirist nooremad lapsed on Facebookis või teistes sotsiaalvõrgustikes vanemate teadmata, kuid boyd (2011) kinnitab oma uuringus, et paljud vanemad on teadlikud, et nende alla 13-aastane laps kasutab sotsiaalvõrgustikke. boyd (2011) uuris rahvuslikku kogumit vanematest või hooldajatest, kelle kodus elavad lapsed vanuses 10-14, ning sai teada, et paljud vanemad ei poolda lehekülgede poolt loodud vanusepiiranguid, mis limiteerivad laste ligipääsu sotsiaalmeediale. Sellega seoses lubavad paljud vanemad teadlikult oma lastel vanuse kohta valetada, et saada ligipääsu vanusepiiranguga sotsiaalmeediale, ning sageli isegi abistavad neid seejuures (boyd 2011). Aidates alla 13.aastasel lapsel Facebooki keskkonnas oma profiili avada, viitab sellele, et kõik vanemad ei mõista veel täiel määral sotsiaalmeedias suhtlemisega kaasneva võivaid ohte ja privaatsusriske, mida väike laps ei pruugi osata ennetada. Näiteks on oht, et laps postitab endast sobimatuid pilte, mis võivad isegi pärast kustutamist veebiavarustesse alles jääda ning tulevikus võib-olla karjääri mõjutada.

1.3.1 Laste sotsiaalvõrgustike kasutus

Euroopa 9-16. aastastest lastest kasutab Facebooki 57%, kas ainsa või enimkasutatava suhtlusportaalina (EU Kids Online 2010). Arvestades, et nimetatud vanuses ei tohiks lapsed veel eelpool mainitud ametlike reeglite kohaselt mitmeid suhtlusportaale üldse kasutada, on ülaltoodud protsent märkimisväärselt suur. See tekitab küsimuse, mis on veebipõhiste sotsiaalvõrgustikes niivõrd erilist ja haaravat, et igas eas inimesed soovivad sellest osa saada.

Sonia Livingstone (2008) on arvamusel, et lapsed võivad *online* maailma entusiastlikult omaks võtta põhjusel, et see võimaldab lastele keskkonda, milles saab eakaaslastega suhelda

ilma otsese täiskasvanu järelvalveta. See on põnev, kuid küllaltki turvaline võimalus eksperimenteerida oma mina-pildiga sotsiaalses kontekstis (ibid). Osana eneseotsingutest manipuleeritakse sageli oma mina-pildiga proovides sobituda erinevatesse stereotüüpidesse. Muuhulgas katsetatakse uue imagoga muutes oma profiili välimust (King 2009). Egle Oolo (2012) magistritöö tulemustest selgus aga, et Eesti põhikooliealised noored ei ole agarad erinevate identiteetidega eksperimenteerijad, kes kasutaksid erinevaid profiile ja kontosid suhtlemaks erinevate auditooriumidega. Eksperimenteerimise asemel näevad 13-16 aastased pigem vaeva ühe identiteedi väljakujundamisega, mis sobiks korraga kõigile auditooriumidele, kes vanasti ajas ja ruumis lahutatud olid (ibid). Oolo (2012) leiab, et selline lähenemine võib olla tingitud nii erinevate “minade” alt laveerimise kogenumatusest kui sellest, et Eesti sotsiaalmeedia maastikul on hetkel üks domineeriv suhtlusportaal (Facebook) ning üks üldlevinud kiirsuhtlusprogramm (MSN), kuhu on koondunud nii informandid kui ka valdav enamik nende “olulistest teistest.” Tuleb täheldada, et kui Facebook on endiselt väga populaarne, siis MSNi on asendanud kodumaine Skype. Gruppi kuulumine on nii teismelise kui noorema lapse jaoks eluliselt tähtis ning selle saavutamiseks ollakse valmis paljuski muutuma. Sotsiaalvõrgustikud annavad selleks lihtsaima ja kiirema võimaluse: *online*-is on profiili kujunduse muutmise kaudu tunduvalt lihtsam imago muuta kui *offline*-is totaalne muutus läbi viia.

Kuigi võiks eeldada, et üks põhjustest, miks lapsed veebipõhiseid sotsiaalvõrgustike kasutavad, on uute sõprade leidmine, siis varasemad uurimused noorte ja suhtlusportaalide kohta väidavad, et lapsed kasutavad veebipõhiseid sotsiaalvõrgustike lehti peamiselt suhtlemiseks olemasolevate sõpradega (boyd 2008). On tõenäoline, et teismeliste naabruskonnas ja koolis olevad sõbrad kattuvad nende veebipõhises sotsiaalvõrgustikes eksisteerivate sõbranimistutega (boyd 2008). Seetõttu võib sotsiaalvõrgustike kasutus tekitada noores sügavama seotustunde oma eakaaslastega koolis või kodus (Ahn 2012). Ka Andra Siibak (2009) uuris oma doktoritöös muuhulgas põhjuseid, miks lapsed sotsiaalvõrgustikesse kontosid teevad ning leidis, et enamasti on põhjused seotud sotsialiseerumisega. Siibak (2009) uuris suhtlusportali rate.ee kasutajaid ning selgus, et 67% uuringus osalenud konto omanikest oli mõjutatud asjaolust, et nende sõpradel juba oli konto ja 55% soovis leida uusi sõpru ning tuttavaid. Kui enamus lapse sõpradest omab suhtlusportaalis kontot, siis loob see vajaduse, et lapsel oleks samuti veebipõhises sotsiaalvõrgustikus konto. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus laps jäetakse sõprade poolt kõrvale, sest ta ei ole kursis sotsiaalvõrgustikes toimunud tegevustega. Eelteismelise lapse jaoks, kellele on oluliseim gruppi kuuluda, võib säärane kõrvale jäämine olla äärmiselt valulik.

Kuigi suhtlusportaalides eksisteerimine on laste jaoks väga oluline sotsiaalne aspekt, ei tasu unustada, et sotsiaalvõrgustikke kasutavad peale lapse sõprade veel miljonid inimesed, kes kõik võivad tutvuda lapse profiiliga. Eelpool mainitus peitub põhjus, miks alla 13. aastastel lastel on Facebooki kasutamine keelatud ja miks on oluline määratleda profiili privaatsusseaded. Boyd (2008) uuringutulemuste andmetel on veebipõhised sotsiaalvõrgustikud nagu Facebook, MySpace ja Twitter lapsevanemate arvates „täiskasvanute” leheküljed, mis on mõeldud ainult teismelistele, kes on piisavalt vanad ja küpsed saamaks hakkama erinevate turvalisusohutudega, mis veebikeskkonnas esineda võivad. Suhtlusportaalidele on vanusepiirangud kehtestatud eesmärgiga hoida lapsi eemale potentsiaalsetest riskidest, kuid samas on see reegel, mida on kerge eirata. Paljud lapsed on piisavalt nutikad muutmaks ise on sünniaastat mõnevõrra varasemaks, teistel juhtudel aitavad vanemad ise lapsel oma sünniaasta kohta valetada (Boyd 2008). Sünniaasta kohta valeandmete andmine toob endaga kaasa aga uued ohud – nii ei või laps kunagi teada, kas ta suhtleb sotsiaalvõrgustikus oma eakaaslasega, kes on sünniaasta kohta valetanud või siis tõesti märkimisväärselt vanema inimesega. Mets (2012) leiab samuti, et Eesti noored on aktiivsed tehnoloogiakasutajad ning sageli osavad arvutimängudes ja teavad kõiki suhtlusportaalide võimalusi, kuid samas sageli lapsed ei mõista, millised tagajärjed võivad olla mõtlematult üleslaetud fotol, SMS-iga lunastatud sissepääsul või muretul suhtlemisel „tundmatu teismelisega.” Sellest tulenevalt leian, et veebipõhised sotsiaalvõrgustikud peaks vanusepiirangute kehtestamise asemel hoopis sisuliselt portaali turvalisemaks muutma (näiteks võiks siinkohal tuua veebipolitseinikud), sest lapsed on seal kasutajatena sees juba nagunii.

1.3.1.1 Privaatsusseadete kasutamine

Facebookis on võimalik kaitsta privaatsust ja piirata auditooriumi, kellele isiku kohta informatsioon nähtav on, privaatsusseadete kasutamise abil. Privaatsussätteid võimaldavad reguleerida kui palju informatsiooni isiku kohta on avalikult nähtav, kui palju sõprade jaoks ning kohandada eraldi seadeid ka sõbralistis moodustatud rühmade jaoks. Kas ja kui palju Facebookis oma privaatsust kaitstakse, on igäühe enda otsustada. Siinkohal tasub arvestada, et Facebooki huvides on, et kasutajad jagaksid võimalikult palju üksteise ja reklaamiandjatega, mistõttu tuleb uuendusi pidevalt tähelepanelikult silmas pidada.

EU Kids Online (2011) andmetel on Eesti 9-16 aasta vanustest lastest seadistanud privaatsussätteid 31%. Seejuures Euroopas on 9-16 aastastest lastest 27% seadistanud veebipõhises sotsiaalvõrgustikus privaatsussätteid ja 26% nimetatud vanusegrupi lastest on seadistanud privaatsuse Facebookis. Christofides et al. (2010) viisid läbi uuringu, milles muuhulgas uurisid ka täiskasvanute Facebooki privaatsuse seadistamist. Uuringus osales 283 täiskasvanud Facebooki kasutajat vanusevahemikus 19.-71a., keskmise vanusega 32a. (ibid). Uurimusest selgus, et 93,2% täiskasvanutest teadis, kuidas oma privaatsussätteid Facebookis seadistada, kuid realselt seadistas privaatsussätteid 82,9% osalenutest (ibid). Lisaks nähtus, et 29% uuringus osalenud täiskasvanutest on Facebooki profiil osaliselt avalik. Võib näha, et privaatsussätete kasutamise oskus ei määra nende kasutamist.

Lisaks privaatsussätete ümber kujundamisele on võimalik kasutada erinevaid privaatsusstrateegiaid, mille abil saab samuti kujundada kui palju ja kuidas keegi kontolt infot saab. Egle Oolo (2012) nimetas oma magistritöös levinud strateegiatena enesetsensorlust, strateegilist info jagamist ning sotsiaalset steganograafiat ehk mitmetähenduslike sõnumite saatmist. Strateegiatena on veel olemas aga valeinfo levitamine, võltskontode loomine, erinevate identiteetide jaoks eraldiseisvate profiilide loomine, konto regulaarne deaktiveerimine või pidev korrespondentsi ärakustutamine (ibid).

Privaatsuse seadistamine on oluline omamaks kontrolli endaga seotud informatsiooni kohta. Avaliku profiili puhul võib kergelt juhtuda, et sõpradele mõeldud informatsioon jõuab tegelikkuses nende silme ette, kes seda nägema ei peaks, näiteks õpetajad, lapsevanemad, tööandjad jne. See muudab aktuaalseks laste ja õpetajate Facebooki suhtluse, mis võib tekitada n-ö rollikonflikt. Kui õpetaja näeb lapse Facebooki profiilil midagi häirivat, siis tekitab see eetilise dilemma, kas sekkuda või mitte.

Lisaks, teismelised seisavad *online* privaatsust hallates silmitsi ka teise probleemiga, mis on seotud nende interneti kasutusoskusega ja sotsiaalvõrgustiku lehekülgede kujunduse ja seadistusega (Livingstone 2008). Ehk teisisõnu, isegi kui lapsed tahaksid reguleerida oma konto nähtavust, siis ei pruugi nad lihtsalt seda teha osata. Maria Murumaa (2010) uuris oma magistritöös muuhulgas noorte Facebooki kasutamise harjumusi ja oskusi ning leidis samuti, et oskuste ja teadmiste puudumine võib olla info liigse jagamisega (i.k. *oversharing*) seotud probleemide põhjuseks. Murumaa (2010) läbi viidud fookusgruppides osalenud 10. ja 11. klassi noorte poolt räägitu põhjal võib samuti väita, et enamasti sellist info piiratud jagamist ei praktiseerita. Privaatsusseadeid on noored vaikumisi seadetest ümber muutnud vaid mõnel

juhul, seejuures suurem osa uuringus osalenuist tunnistas, et nad ei kasuta erilisi piiranguid, umbes pooltel puhkudel on põhjus selles, et noored ei olnud sellistest piiramise viisidest teadlikud või on need liiga raskesti rakendatavad ja aeganõudvad (Murumaa 2010).

Sellegipoolest oleks vale arvata, et teismelised ning lapsed ei hooli oma privaatsusest. Sonia Livingstone (2008) viis eelteismelistega läbi intervjuu suhtlusportaalide kasutamise kohta ning muuhulgas esitas küsimuse privaatsusseadete kohta. Livingstone'i (2008) sõnul tõi eelpool mainitud küsimus sageli kaasa väga elava diskussiooni, millest võib järeldada suurt huvi privaatsussätete vastu. Eelteismelised kirjeldasid läbimõeldud otsuseid, kuidas, mida ja kellele nad näitavad oma personaalset infot, luues oma piire, millist infot postida ja mida mitte (Livingstone 2008). Lisaks selgus Oolo (2012) magistritööst, et osalusest tagasitõmbumise või enesele juurdepääsu piiramise asemel, otsustati sotsiaalsete strateegiate kasuks seetõttu, et need võimaldasid noortel teha kahte asja üheaegselt – omada avalikku nägu, kaitstes samal ajal intiimset informatsiooni nende eest, kellel puudusid peitsõnumite tõlgendamiseks vajalikud taustateadmised. Uuringutulemusena jõudis Oolo (2012: 36) järgmisele järeldusele: „Vaatomata normide tajumisele on noortel minu arvates siiski oht langeda kontekstuaalse terviklikkuse rikkumise ohvriks, kuna nad ei arvesta piisavalt asjaoluga, et nende jälgijaskonda on kokku sulandunud hulk täiesti erinevaid sihtgrupe (vanemad, sugulased, sõbrad, klassi- ja trennikaaslased, aga ka näiteks võimalik tööandja või vastuvõtukomisjoni liige koolist, kus soovitakse oma õpinguid jätkata), kellele nad on ise andnud vaba voli oma vajadusel profiile külastada, kuna suurel osal informantidest oli profiil kõigile avalik.” Kuigi kirjeldatud uuringus käsitleti teismelisi, siis võib selle põhjal eeldada üldisi trende ehk võib näha, et arvamus, justkui teismelised ja/või lapsed üldse oma privaatsuse ning turvalisuse eest ei hoolitse, pole päris õige. Iseasi on, kas lapsel on piisavalt oskusi hoolitseda oma privaatsuse eest ning kas lapse arvamus privaatsusest ühtib täiskasvanu arvamusega. See ongi põhjus, miks tuleb laste sotsiaalmeedia kasutusele pöörata kõrgendatud tähelepanu ja vajadusel seadistada piiranguid.

1.3.2 Õpetajate sotsiaalvõrgustike kasutus

Üha rohkem tänaseid õpetajaid kuulub sarnaselt lastele veebipõlvkonda, see tähendab, et üha enam õpetajaid on aktiivsed sotsiaalvõrgustike kasutajad (Hart & Steinbrecher 2011). Uuringust, mis selgitas õpetajaks õppivate noorte (i.k *pre-service teacher*) sotsiaalvõrgustike kasutusharjumusi selgus, et 98% õpetajaks õppivatest noortest on „tuttavad veebipõhiste

sotsiaalvõrgustike lehekülgedega nagu Facebook või MySpace ja 88% samadest õpetajatest on suhtlusportaalis konto (Fulmer 2010).

Facebook on muutunud laialdaselt kasutatavaks suhtlusportaaliks, see on omaks võetud riigikoolide, kooliõpetajate ja isegi koolide juhtkondade poolt (Fulmer 2010). Joinson (2008) on leidnud, et täiskasvanud kasutavad sotsiaalvõrgustikke paljuski sotsiaalse ja emotsionaalse toetuse leidmiseks, tuttavate ja uute inimestega kontakti hoidmiseks; lisaks informatsiooni ja sotsiaalse kapitali kogumiseks, näiteks vanade tuttavate üles otsimiseks. Samuti ei saa kõrvale jätta olemasolevate sõprade ja lähedastega suhtlemist (ibid). Ehk võib näha, et enamus kasutuseesmärkidest on seotud personaalsete, mitte professionaalsete huvidega. Green ja Bailey (2010) uuring, milles autorid vestlesid 30 õpetajaga, kes andsid tunde alates 6ndast klassist kuni ülikoolini näitas, et antud valimist oli vaid 8 õpetajat kaalunud Facebooki kasutamist professionaalselt ehk koolialastele eesmärkidel ja ainult 2 uuringus osalenud õpetajat oli reaalselt kasutanud Facebooki akadeemilistele eesmärkidel: loonud oma õpilastele grupid. Siit võib näha, et õpetajad ei ole väga altid tooma õppetööga seotud tegevusi Facebooki, mida eelistatakse kasutada pigem pere ja sõpradega suhtlemiseks.

Samas nähtub teistest uuringutest, et õpetajad ei kasuta Facebooki sageli ainuüksi eraelulistel põhjustel. Facebooki sisestatud otsing „algkooli PTA” (i.k. *elementary school PTA (parent-teacher association)*) annab tulemuseks 385 Facebooki gruppi ja 86 Facebooki lehekülge, mis on mõeldud algkoolide vanemate-õpetajate ühingute suhtluseks (Fulmer 2010). Lisaks, õpilastega suhtlemine sotsiaalvõrgustike kaudu „võib vahel olla mitmeid kordi efektiivsem ja leidlikum kui viisid, mida vanema generatsiooni õpetajad õpilastega suhtlemiseks kasutavad (ibid). Sama kinnitavad ka Hart ja Steinbrecher (2011), kes kogusid oma uurimuses andmeid avalike profiilidega õpetajate kohta ning selgus, et õpetajad kasutavad Facebooki ja on interaktsioonis paljudel professionaalsetel põhjustel, muu hulgas küsitakse ideid õpetamise ideedeks ja strateegiateks, jagatakse erialast informatsiooni ja teavet uuenduste kohta ning julgustatakse ja toetatakse teineteist õpetamise juures.

Fulmeri (2010) sõnul on viimasel ajal palju arutatud teemal, kas koolidel on õigust piirata õpilaste tegevusi suhtlusportaalides ning leiab, et palju vähem on kaalutud võimalust, et õpetajate käitumine sotsiaalvõrgustikes võiks samuti piiratud olla. Samas on esinenud juhtumeid, kus pedagoogide profiilidel esineb liigset seksuaalsust, rohke alkoholi tarvitamise propageerimist ja küsitavaid avalikke vestluseid ning pilte (Hart & Steinbrecher 2011).

Säärased sobimatused on toonud kaasa noomitusi, vallandamisi ja on teada ka juhtum, kus võeti ära õpetaja sertifikaat (Carter, Foulger, & Ewbank, 2008; Read, 2007 viidatud Hart & Steinbrecher 2011 kaudu). Fulmer (2010) teeb sellest järelduse, et ülalkirjeldatud juhtumitega seotud koolides on õpetajatele seatud regulatsioonid aegunud ning koolid peaks kohanema muutuva tehnoloogia ja kultuuriga ning võimaldama õpetajatel rohkem väljendusvabadust sotsiaalvõrgustikes, nii et ei peaks kartma professionaalset distsiplineerimist (ibid). Samas, kuna laste jaoks peaks õpetaja olema alati autoriteet, et säiliks austus ja usaldus, hoolimata, kas tegevus leiab aset koolis või mujal, peaksid õpetajad avalikes sotsiaalvõrgustikes hoolikalt jälgima, millise võimaliku sõnumi nende käitumine ja profiil õpilastele või lastevanematele võib saata. Samuti peaks oma Facebooki käitumist ja profiili jälgima kõik ülejäänud kasutajad, mitte ainult õpetajad, vaid ka lapsed ja lapsevanemad, nende profiil peegeldab samuti nende olemust ja sobimatu kasutusviisiga võib kaasneda probleeme olenemata ametist.

1.4 Õpetaja ja õpilase *online* interaktsioon

Õpetaja-õpilase interaktsioon Facebookis võib mõjuda nii hästi kui ka halvasti, olenevalt kuidas seda kasutatakse. Livingstone (2009) leiab, et on vajalik seostada riske ja võimalusi. Sama meedium, mis pakub võimalusi pakub ka riske ja mida enam võimalusi me kasutame, seda enamate riskidega me kohtume (Livingstone 2009). Näiteks võib ette kujutada, et mingit laadi intiimsus, mida avatus loob, võib viia parema suhteni õpilastega ja efektiivsema õpetaja rolli teostuseni, samal ajal võib see aga kahjustada kontrollmehhanisme, mis aitab luua efektiivse õpetaja (Livingstone 2009).

Kui õpetajad ja õpilased saavad Facebooki „sõpradeks” võib see mõjutada ka õpilase-õpetaja suhet koolikeskkonnas, mis tähendab, et *online* interaktsioon õpilaste ja õpetajate vahel peab olema väga ettevaatlik (Day et al 2006). Mazer et al. (2007) poolt tehtud uuringu tulemustest on näha, et kui õpetaja avalikustab õpilastele *online*’is tavapärasest rohkem infot, siis võib sellel olla nii häid kui halbu tagajärgi. Õpetajaga lähemalt tutvumine võib tõsta laste motivatsiooni ja luua meeldivama klassikliima, kuid samal ajal peab õpetaja olema ettevaatlik, et ei rikuks sobivuse piire (ibid). Vajadus osavalt navigeerida professionaalse elu ja eraelu vahel tõstatab küsimuse, missugust intiimsuse taset õpetajad oma õpilastega soovivad (Day et al 2006). Tuleb meeles pidada, et õpetajad omavad eeskujude ja mentoritena õpilaste elus tähtsat rolli, seejuures mitte ainult koolikeskkonnas vaid ka väljaspool seda. Arvestades tundide arvu, mille noored koolis veedavad, ei tasu imestada, et nad on piisavalt

uudishimulikud uurimaks õpetajate eraelu kohta ja saadavad neile Facebookis sõbrakutseid eesmärgiga suurendada õpetaja ja õpilase vahelist intiimsust (ibid).

Teclehaimanot ja Hickman (2011) on kirjutanud, et sotsiaalvõrgustikud esindavad sotsiaalset interaktsiooni inimeste vahel, potentsiaalset aktiivse õppimise toetamist, sotsiaalset õppimist ja õpilase teadmiste konstrueerimist õpilasekeskses konstruktivistlikus keskkonnas. Lisaks, Day et al. (2006) on leidnud, et Facebooki võib intiimsust kasvatava potentsiaali tõttu pidada üheks vaimse sideme loomise vahendiks õpetaja ja õpilase vahel. Õpetajatele mõeldud portaal Edutopia viis läbi küsitluse portaali kasutajate seas teemal, „kas õpetaja-õpilase vaheline sõbrustamine *online* sotsiaalvõrgustike lehtedel on kohatu?” Küsimusele vastas 685 inimest ja 31% neist vastas, et „Jah, sotsiaalvõrgustike intiiimne ja paljastav olemus muudab selle sobimatuks kohaks õpilastele ja õpetajatele suhtlemiseks.” (Begovic 2011) Lisaks, 39% vastanutest arvas, et „Ei, seni kuni õpetaja profiil ja suhtlus on sobilikud õpilase silmadele, võib sotsiaalvõrgustikke kasutada tugevdamiseks positiivseid õpetaja-õpilase sidemeid.” (ibid) Ülejäänud 27% leidis, et õpetajatel peaks olema personaalse profiili kõrval ka ametialane profiil õpilaste jaoks (ibid). Siit võib näha, et õpetaja-õpilase sotsiaalvõrgustikus suhtlemine on õpetajate arvates sobilik, kuid arvatakse, et see peab olema kontrollitud ja läbi mõeldud.

Õpetajate ja õpilaste sotsiaalmeedia suhtlus on teemaks olnud ka Eesti meedias. Ajakirjanik ja meediaõpetaja Rein Sikk (2012) leiab, et iga õpetaja peaks ponnistama Facebooki kaudu õpilastega suhtlemisse, sest Siku sõnul muudab õpilastega Facebookis suhtlemine õpetaja-õpilase vahelise suhtluse sisutihedamaks, kahepoolsemaks, lähedasemaks ja ka mugavamaks. Seejuures Lisa Nielsen (2012) rõhutab samuti, et on oluline, et õpetajad läviksid noorte inimestega kasutades neile omaseid vahendeid. Nielsen (2012) sõnul on õpetaja ja õpilase vaheline interaktsioon äärmiselt oluline ja mõttekam on interaktsiooni arendada keskkondades, mis on noortele omased, mitte sundida neid mõnevõrra iganenud viisidel õpetajatega suhtlema.

Nagu peatüki alguses mainisin, on õpetajate ja õpilaste Facebooki suhtlusel lisaks headele külgedele ka omad miinused. Facebook on personaalne ruum ja õpetajatele ei pruugi meeldida oma eraeluliste tegevuste, nagu Facebook, ühendamine oma igapäevaste professionaalsete kohustustega (Mazer et al. 2007). Seda eriti kui nende amet nõuab nagunii suurt personaalset panust. Lisaks tähendab põhikooli õpilaste vanus (13-16.) ning nende kognitiivne ja emotsionaalne areng, et õpetaja-õpilaste suhtluse korraldamise kohustus on õpetajate kanda (Day et al. 2006). Seda enam ei pruugi veel nooremad algklassilapsed osata näha võimalike

kõrvalmõjusid, mida õpetajaga sotsiaalvõrgustikus sõbrustamine kaasa võib tuua, õpetaja kui täiskasvanu peaks aga olema piisavalt ettenägelik.

Kuigi võib arvata, et enamus õpetajaid on nõus, et õpilastega sideme loomine on oluline, siis sellegipoolest on küsitav, kust alates jookseb piir. Facebook annab õpetajatele ja õpilastele võimaluse uuel viisil interaktsiooni asuda, kuid juhendid ja eeldused käitumiseks ei ole selgelt defineeritud (Teclehaimanot & Hickman 2011). Sotsiaalvõrgustikud ja nende võime kergelt luua ebasobivaid õpetaja-õpilase suhteid on viinud koolide juhtkonnad üle maailma piirini, kus paljud kehtestavad sotsiaalvõrgustikele nulltolerantsi (Begovic 2011). Maria Murumaa (2011) on oma artiklis kirjeldanud USA-s aset leidnud juhtumit, kus 25-aastane USA õpetajakoolituses olev neiu postitas suhtlusvõrgustikku pildi, kus ta piraadimütsis plasttopsist midagi jõi, ning pildiallkirjaks märkis „Purjus piraat”. Pilt jõudis neiu juhendaja silmadeni ning tulemusena jäi ta ilma õpetajakraadist (Murumaa 2011). Lisaks on Begovici (2011) sõnul mitmed USA kooliringkonnad keelustanud õpetajatele üldiselt igasuguse „mitte ametialase ja/või personaalse kommunikatsiooni õpilasega” ükskõik, mis vahendite kaudu (kaasa arvatud ja mitte ainult sotsiaalvõrgustikud). Võib eeldada, et järelkult on nähtud koolivälisel suhtlemisel märkimisväärset mõju, kui niivõrd karmid piirangud kasutusele võetud on.

Seejuures Heiki Ojasild (2012) on teemale lähenenud privaatsuse nurga alt ning rõhutab, et kuna Facebookis on privaatsus peaaegu olematu ning isikuandmete kaitset on selles keskkonnas keeruline tagada, ei peaks õpetajad õhutama õpilasi kasutama keskkonda, mis võib nende privaatsuse ohtu seada ning seeläbi seada riski alla õpetaja ja õpilase akadeemilise suhtluse ja õiguse arvamuse avaldamisele. See tähendab, et kui õpetaja näeb, et laps avaldab arvamust, mis õpetaja seisukohtadega ei ühti või muul moel sobimatu tundub, siis ei tohiks õpetaja sekkuda ning lapse mõttemaailma ja veendumusi mõjutada, vaid väljapool kooli peaks õpetaja toetama õpilase iseseisvust (Ojasild 2012). See muudab keeruliseks selge piiri seadmise, kust alates on õpetaja-õpilase Facebooki suhtlus taunitav.

Saamaks teada, kust peaks jooksuma piir õpetaja-õpilase Facebooki interaktsioonis, viisid Techlehaimanot ja Hickman (2011) üliõpilaste seas läbi sotsiaalvõrgustiku teemal uuringu ja muu hulgas küsiti, kas üliõpilased üldse soovivad õpetajaid Facebookis näha. Kuigi käesoleva töö fookuses on tunduvalt nooremad õpilased, siis sellegipoolest võib kirjeldatud uuringust näha üldisi tendentse, kuidas õpilased suhtuvad õpetajate kohaolusse Facebookis. Tulemusena selgus, et suur hulk üliõpilasi ei soovi õpetajaid üldse Facebooki, tulemused kinnitasid, et 66% üliõpilastest väitsid, et teaduskonna eksisteerimine Facebookis on aktsepteeritav, samal

ajal kui 33% arvas, et see ei ole aktsepteeritav. Teclehaimanot ja Hickman (2011) kategoriseerisid oma uurimuses interaktiivse käitumise vastavalt sellele, kes tegutses: õpetajad või õpilased; lisaks käitumised kategoriseeriti vastavalt, kas see oli aktiivne (näiteks kommenteerimine) või passiivne (näiteks vaatamine või lugemine). Selgus, et ei olnud mingit vahet, kes tegutses, kuid õpilased leidsid passiivse käitumise sobilikuma kui aktiivse (ibid). Passiivsed käitumisviisid võimaldavad õpetajatel ja õpilastel teineteist inimesena paremini tundma õppida, mis võimaldab arendada õpetaja-õpilase vahelisi suhteid ja õpikeskkonda (ibid).

Eelpool toodust võib järeldada, et õpilased aktsepteerivad õpetajaid pigem passiivselt Facebookis, kuid samas on õpetajate olemasolu sotsiaalvõrgustikus heaks võimaluseks üksteist paremini tundma õppida. Begovic (2011) näeb kompromissina spetsiaalseid, kooli poolt loodud sotsiaalvõrgustikke, mis võimaldaksid õpetajatel ja õpilastel säilitada interaktsiooni ja luua tugevaid suhteid, samal ajal võimaldades sisumonitoringuga turvalisust ja hoides ära kohatu käitumise. Seejuures on küsitav, kas koolipõhised sotsiaalvõrgustikud pälviksid piisavalt populaarsust, et õpetajatel-õpilastel ei tekiks vajadust ka suuremates sotsiaalvõrgustikes tegutseda.

1.5 Uurimisküsimused

Käesoleva töö uurimiseesmärgiks on välja selgitada õpetajate visioon nende enda ja laste vahelisest sotsiaalvõrgustike suhtlusest ja interaktsioonist Facebooki näitel. Selgitamaks välja, mida õpetajate ja õpilaste vaheline sotsiaalvõrgustike interaktsioon endast täpsemalt kujutab ja kaasa toob, püstitasin järgnevad uurimisküsimused ja alaküsimused:

1. Missuguseks hindavad õpetajad sotsiaalvõrgustikes toimuvat interaktsiooni oma õpilastega?

Antud küsimuse alaküsimustena uurin:

- Kuivõrd aktiivne või passiivne on õpetajate suhtlus õpilastega Facebookis?
- Millise rolli võtavad õpetajad lastega sotsiaalvõrgustikus suheldes? St. kas õpetajad säilitavad oma õpetaja rolli nagu kooliski või võtavad semuliku rolli või hoopis mõne kolmanda variandi.
- Mil määral ja kuidas kandub õpetajate ja õpilaste *online* is lävimise võimalik mõju koolikeskkonda?

2. Milliseks hindavad õpetajad õpilastega Facebookis suhtlemise mõju nimetatud suhtlusportaali kasutuspraktikatele?

Antud küsimuse alaküsimustena uurin:

- Kuivõrd mõjutab õpilasega „sõbraks” saamine õpetaja Facebooki kasutust? Kas muudetakse ainult privaatsusseadeid või kasutatakse muid privaatsusstrateegiaid?
- Kas ja kuidas mõjutab õpetajatega „sõbraks” saamine õpetajate hinnangul laste Facebooki tegemisi?

3. Mil määral kasutavad õpetajad Facebooki õppetöoga seotud eesmärkidel?

Antud küsimuse alaküsimustena uurin:

- Mismoodi kasutavad õpetajad Facebooki seoses õppetöoga?
- Millistel ajenditel kasutavad/kasutaksid õpetajad Facebooki seoses õppetöoga?

II Metoodika ja valim

Käesolevas peatükis tutvustan uuringus kasutatud metoodikat ja valimit. Esimeses alapeatükis räägin lähemalt meetodi valikust ning sobivusest antud uuringuks. Teises alapeatükis kirjeldan, milline on uuringu valim ja missugused on kriteeriumid, millest lähtuvalt valimi moodustasin.

2.1 Meetod

Eelnevast peatükist selgus, et nii lapsed kui õpetajad on aktiivsed Facebooki kasutajad ning eksisteerides koos ühes keskkonnas, võivad õpetajate ja õpilaste tegemised sageli ristuda. Käesolev uurimustöö püüabki selgitada, mil viisil ja kui palju on õpetajad-õpilased Facebookis interaktsioonis. Selle uurimiseks valisin kvalitatiivsed uurimismeetodid põhjusel, et uuringus on oluline aimu saada õpetajate endi kogemustest ja arusaamadest, millisena nad tajuvad oma rolli ja missuguseid tähelepanekuid on teinud - need on aspektid, mida on raske avada näiteks ankeetküsimustega. Kvalitatiivsed uurimismeetodid on aga just suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ning tõlgenduste mõistmisele (Laherand 2008). Lisaks käsitlen uuringus õpetajaid, kes on oluline huvigrupp, kuid antud töö seisukohast küllaltki vähe uuritud, eriti Eestis. Seetõttu on mõneti tegemist pilootuuringuga ning kvalitatiivsed uurimismeetodid sobivad just algstaadiumis uurimuste läbi viimiseks (Moody 2002). Kvalitatiivne uurimismeetod on sobilik ka põhjusel, et see keskendub tekstiliste andmete uurimisele (Miles & Huberman 1994). Sellest tulenevalt otsustasin antud uuringu läbi viimisel semi-struktureeritud fookusgrupi intervjuude kasuks, mis võimaldavad uurida konkreetset sihtrühma, ning koguda materjali uurimisküsimustele vastamiseks.

Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi 4 fookusgrupi intervjuud, millest kolmes osales 3 inimest ja ühes 2. Fookusgrupp kujutab endast vabas vormis grupidiskussiooni, mida juhivad moderaator (Kalmus 2010). Fookusgrupi rühmad on antud töös tavapärasest (5-8) natuke väiksemad, sest koolides, kus intervjuud läbi viisin, ei olnud rohkematel valimisse sobivatel algklassiõpetajatel võimalik osaleda. Samas väiksemad rühmad tagasid, et ükski osalenud õpetajatest ei jäänud tagaplaanile, teiste varju, vaid kõik said iga küsimuse juures oma arvamuse esitada. Väiksemate rühmade miinusena võib esile tuua, et töö tugineb väiksema hulga õpetajate arvamusel, mistõttu on ka väiksem võimalus üldistusteks. Samas aga oli osalejate arv rühmades piisav, et rakenduks fookusgrupi peamine pluss: õpetajate vahel tekkiv sünergia, mis viis elava vestluse ja huvitavate mõttekäikude avanemiseni. Fookusgrupi

valisingi materjali kogumiseks põhjusel, et see on efektiivne viis sihtgrupis esinevate erinevate arvamuste ja seisukohtade esile toomiseks ning laialdasema ülevaate saamiseks (Mack et al. 2005). Fookusgruppide puhul tekib õpetajatel võimalus laskuda mitmesugustesse aruteludesse ning seeläbi omakorda avada teemat erinevatest vaatenurkadest. Individuaalintervjuude puhul puudub kirjeldatud võimalus, ning seetõttu võib ka osa informatsiooni kaduma minna.

Teema uurimiseks kasutatud fookusgrupi intervjuud valmistasin ette semi-struktureeritud kujul ja viisin läbi standardiseerimata meetodil. Semi-struktureeritud intervjuu puhul ei ole intervjuukäik läbinisti struktureeritud, vaid intervjuukava on küll ettevalmistatud, kuid seda ei pea rangelt järgima, vestlus võib areneda vabalt esile kerkivatel teemadel (Horton, Macve & Struyven 2004). Semi-struktureeritud intervjuu vabastab uurija standardiseeritud intervjuu jäigast struktuurist, ning võimaldab efektiivsemalt jõuda uute teadmiste ja tähendusteni. Nii on võimalik paindlikumalt jõuda nende aspektideni, mida informant ise olulisemaks peab, ja selgitada, kuidas tähenduste loomise protsess toimub (Horton, Macve & Struyven 2004). Standardiseerimata meetod tähendab, et intervjuud on avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuvad vestlused uurija-respondendi vahel (Vihalemm 2010). Antud meetodid valisin põhjusel, et need võimaldavad paindlikkust nii intervjuukava koostamises, kui ka intervjuu läbi viimises (Horton, Macve & Struyven 2004). Lisaks annab valitud meetod hea võimaluse laiema ja avatuma diskussiooni tekkeks, mille käigus saavad intervjuueeritavad vahetult mõtteid ja kogemusi vahetada. Teemade avatum käsitlus suurendab omakorda võimalust saada uurimisküsimustele põhjalikumaid vastuseid.

Et paremini mõista õpetajate rolli ja mõtteid õpilastega Facebookis suhtlemise osas, kasutasin lisaks tavalistele intervjuuküsimustele projektiivtehnikat, mis antud töö puhul seisnes kolmes erinevas ülesandes. Ülesannete kujundamisel lähtusin eelkõige eesmärgist mõista paremini õpetajate rolli lastega Facebookis suhtlemisel. Näidates õpetajatele õpilaste näidispostitusi (milles halvustatakse, rõõmustatakse ja räägitakse taga) ning paludes kirjeldada, kuidas nad postitusi nähes toimiksid, tuleb õpetaja roll palju selgemalt esile kui lihtsalt küsimuse puhul pruugiks (vt Tabel 1). Seeläbi lootsin saada paremat ülevaadet õpetajate rollist Facebookis lastega suheldes. Näidispostitused koostasid lähtuvalt eesmärgist selgitada välja õpetajate reaktsioon laste erinevatele võimalikele postitustele, nii negatiivsetele kui positiivsetele.

Tabel 1. „Näidispostitused”

Näidispostitus nr1.	Üks õpilane kommenteerib teise õpilase pilti halvustavalt: <i>Ise ka tead, et sa näed nagu põrsas siin pildil välja?</i>
Näidispostitus nr2.	Laps teeks õpetaja või kooli kohta halvustava postituse: <i>Mataõps on täielik tropp! Keeras mulle tunnika eest 2!</i>
Näidispostitus nr3.	Laps rõõmustaks mõne oma saavutuse üle: Sain eesti keele olümpiaadil esimese koha! Jeeeeee

Intervjuukava (Lisa 1.) küsimuste koostamisel eelistasin avatud küsimusi, mis võimaldaks vastustes esitada võimalikult palju oma arvamusi, kogemusi ja näiteid. Peamiselt olen kasutanud kahte tüüpi küsimusi: kirjeldavaid-interpreteerivaid küsimusi, mis toovad esile vastaja vaba kirjelduse, vaateja-positsiooni ning kogemused, olukorrad, sündmused; ja arvamuste, hoiakute, väärtuste, tõlgenduste keskseid küsimusi, mis aitavad avada vastaja arvamusi, hoiakuid, veendumusi (Vihalemm 2010). Intervjuukava jaguneb viieks plokiks: esimeses käsitlen sissejuhatavaid ning teemat avavaid küsimusi; teises õpilase ja õpetaja Facebooki interaktsiooni; kolmandas Facebooki interaktsiooni mõjusid; neljandas uurin õpetaja rolli Facebookis suheldes ning viimases plokis Facebooki võimalusi õppetöös. Küsimused on järjestatud põhimõttel, et algul esitatakse üldisemaid küsimusi, et õpetajad elaksid teemasse sisse ja muutuksid avatumaks, mis lihtsustab vastuste leidmist järgnevatele spetsiifilisematele küsimustele.

Fookusgrupi intervjuude põhjal saadud materjali analüüsin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Selleks transkribeerisin kõik helisalvestatud intervjuud, mille läbitöötamise käigus märkisin ära kõik olulised tsitaadid ja märksõnad ning nende kordumised intervjuudes. Esile tõstetud tähelepanekud aitasid hiljem luua võrdlusmomente intervjuueeritavate vahel ning luua tulemused ja järeldused. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab enam kui lihtsalt sõnade loendamist või objektiivse sisu esile toomist tekstist uurimaks tähendusi, teemasid või mustreid, mis võivad olla manifestsed või latentsed uuritava teksti puhul, see võimaldab mõista sotsiaalset reaalsust subjektiivsel, kuid siiski teaduslikul viisil (Zhang & Wildemuth 2009). Nimetatud meetodi valisin põhjusel, et kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab otsida intervjuudest läbivaid mustreid, teemasid, mis töö lõikes esile tulevad, ning neid esile tõsta ja kirjeldada (Laherand 2008). Tekstide analüüsil kasutasin manifest-analüüsi, mis tähendab, et

arvesse on võetud räägitud otsetekst ning analüüsi illustreerimiseks on kasutatud ka konkreetseid intervjuukatkeid. Ehk tulemuste analüüs lähtus teooriast ja olemasolevate empiiriliste andmete põhjal seatud uurimisküsimustest, mille alusel koostas intervjuukava.

2.2 Valim

Uurimuse valimi moodustavad 11 algklassideõpetajat, kes õpetavad kolmes Harjumaal ja ühes Pärnumaal asuvas koolis. Tegemist on eestikeelsete, keskmise suurusega koolidega. Nimetatud koolid on valitud mugavusvalimi alusel, ehk nende koolide õpetajad olid nõus uuringus osalema (Adamchak et al. 2000:93). Uurimuse valimi puhul on tegemist strateegilise valimiga, see võimaldab uurida konkreetset sihtgruppi ning uurimuse tulemusi ei saa laiendada üldkogumile.

Uurimuse valimi kriteeriumiks oli, et õpetaja peab õpetama 1.-6 klassi, tal peab olema Facebookis konto ja õpilased sõbralistis. Antud kriteeriumid valisin põhjusel, et algklassilastel on sageli õpetajatega lähedasem kontakt kui vanema kooliastme õpilastel, lisaks algklassilaste ees tunnevad ka õpetajad ehk mõnevõrra suuremat vastutust ja sekkumisvajadust, sest tegemist on siiski üpris väikeste lastega. Facebooki konto ja laste sõbralistis eksisteerimine on vajalikud, sest töö uurib Facebooki põhist suhtlust, mistõttu on oluline, et õpetaja suhtlusportaaliga tegutses.

Esimeses Harjumaa koolis on kokku 14 algõpetuse õpetajat, kelle hulgast töö valimisse on kaasatud kolm. Teises Harjumaa koolis on kokku 15 algõpetuse õpetajat, kellest uurimuses osales samuti kolm. Kolmandas Harjumaa koolis on kokku 14 algõpetuse õpetajat, kellest uurimuses osales kolm ja Pärnumaal asuvas koolis on kokku 12 algõpetuse õpetajat, kellest uurimuses osales kaks. Uurimusse ei ole kaasatud kõik koolides õpetavad algklassideõpetajad põhjusel, et osadel õpetajatel ei olnud aega ega soovi osaleda fookusgrupis ning mitmed õpetajad ei vastanud ka valimi kriteeriumitele. Kõik valimisse kuuluvad õpetajad on naissoost ja omavad 3-20 aastat õpetamiskogemust. Kuna uuringus osalemine on vabatahtlik, siis õpetajate valikul saigi määravaks nende nõusolek uuringus osaleda. Soolist ühekülgisust ei taganud konkreetset kriteeriumid, vaid see on tingitud aspektist, et nendes koolides õpetavadki ainult naissoost algklassideõpetajad.

Järgnevalt on esitatud tabel (Tabel 2.), kus on kodeerituna kirjas uurimuses osalenud õpetajad ja nende vanus. Õpetajad on esitatud kodeerituna, et tagada nende privaatsus. Tabelis esitatud koodide all esinevad õpetajad ka töö järgmistes peatükkides.

Tabel 2. „Uurimuses osalevad õpetajad”

Õpetaja kood	Vanus
K1	38a.
K2	39a.
K3	25a.
S1	32a.
S2	25a.
S3	36a.
R1	40a.
R2	40a.
R3	34a.
P1	26a.
P2	25a.

III Tulemused

Uuringu tulemused on esitatud analüüsikategooriate kaupa, mille koostamisel on lähtunud töö eesmärgist, empiirilisest materjalist ja uurimisküsimustest. Tulemuste osa koosneb neljast erinevast alapeatükist ning nende alla kuuluvatest alapunktidest. Punktides on esitatud algklassiõpetajate ja õpilaste interaktsioon sotsiaalvõrgustikes; õpetaja ja õpilase Facebookis „sõbrustamise” mõjud; õpetajate roll lastega Facebookis suhtlemisel ning Facebooki suhtluse mõju koolikeskkonnale ja võimalused õppetöösks.

3.1 Õpetajate ja õpilaste „sõprus“ Facebookis

Enamus uurimuses osalenud õpetajatest on küllaltki aktiivsed Facebooki kasutajad, enamasti külastatakse suhtlusportaali lehekülge igapäevaselt, vaid üksikud intervjueeritud õpetajad külastasid keskkonda harvem. Seejuures on kõigil intervjueeritud õpetajatel sõbralistis vähemalt 10 praegust õpilast, enamusel isegi 20 või rohkem.

Aga kui palju teie sõbralistis õpilasi on? Nii umbkaudu

S2: *Minul on ka. Ma tean, et kõiki mul ei ole. Ma ise nagu neid taga seal ei aja. Kui nemad tahavad sõbraks saada, siis ma võtan nad. Nagu päris ainult oma klassi omi. Ma arvan, et mul on 10 äkki.*

S3: *Mul ka enamus enda omad. Ei ole üle lugenud, aga no umbes pooled enda klassi lastest ja päris mitmed endised õpilased.*

Intervjuudest õpetajatega nähtus, et enamikel juhtudel olid Facebooki sõbrakutse saatjaks õpilased, mitte õpetajad. Vaid kaks vestlustes osalenud õpetajatest olid ise lastele sõbrakutseid saatnud. Seda põhjusel, et need õpetajad olid loonud oma klassile Facebooki grupi ja soovisid, et kõik õpilased seal koos oleksid.

K2: *Noo, kui on oma klassi õpilane ja ta ei ole mul veel sõber, siis mina saatsin.*

K1: *Mhmmh, kuna sa tahtsid, et nad kõik oleks seal.*

Muul juhul olid õpetajad ühel nõul, et Facebooki „sõprust” peab alustama siiski õpilane ja üldiselt oldi arvamusel, et õpetaja sõbralisti peaksid kuuluma enamasti vaid „oma klassi“ st. klassi, mille klassijuhataja ollakse, õpilased. Seejuures jäi mulje, et õpetajate arvamuse kohaselt oleks justkui lubamatu, kui lisaks „oma klassi” õpilastele teised sama kooli õpilased samuti sõbralistis oleks. Seda põhjusel, et enamus õpetajaid kinnitas väga kiiresti ehk liigagi

kiiresti, et „sõbrad“ on ainult enda õpilased, mitte keegi teine. Samas kuna õpetaja jaoks on oma klassi lapsega „sõbraks“ saamine juba oma isikliku ruumi avamine, siis võõrale lapsele soovitakse tõenäoliselt veel vähem infot jagada.

***S1:** Hoiak võiks olla nagu see, et võtad vastu ainult oma klassi õpilasi.*

***K3:** Mul ka oma klassi omad peamiselt.*

Ülaltoodust nähtub, et õpetajatel ei näi olevat suurt soovi lastega Facebookis „sõbrustada“ vaid lapsed võetakse „sõbraks“ peamiselt selleks, et laste soovile vastu tulla. Kuna õpetajad võtavad sõbralisti üldiselt ainult „oma lapsi“ st. õpilasi, kelle klassijuhataja ollakse, siis võib eeldada, et õpetajate jaoks kuulub suhtlusportaalisis profiili omamine ja seal suhtlemine pigem eraelu asjatoimetuste hulka. Õpetajate soovi hoida oma töö- ja eraelu lahus ilmestab kasvõi fakt, et üks intervjuueeritud õpetaja oli endale Facebooki loonud lausa eraldi konto õpilaste jaoks.

Aga, miks sa, K3, tegid eraldi konto?

***K3:** Noo.., et õpilaste rahulolu tagada, kuid samas enda eraelu rahunusse jätta. Muidu nad tahavad koguaeg sõbraks, aga päris oma konto alt ei taha ikka, seal tahaks omi asju ajada.*

Eraldi konto loomist põhjendas õpetaja sellega, et ta küll soovib enda klassi õpilastega „sõber“ olla, kuid ei soovi nendega kõiki oma eraelulisi asju jagada. See on üheks põhjuseks, miks teised õpetajad samuti suhtlevad õpilastega Facebooki teel üsna minimaalselt ja lakooniliselt.

Küllaltki sageda lehe külastamise ja üsna arvestatava õpilastest „sõprade“ arvu põhjal võiks eeldada, et õpetajate ja õpilaste interaktsioon sotsiaalvõrgustikes on üsna aktiivne, kuid õpetajad ise hindasid oma Facebooki interaktsiooni õpilastega üsna passiivseks. Õpetajate passiivne hinnang võib olla tingitud asjaolust, et nad ise enamasti lastega suhtlust ei alusta ning ei kipu õpilasi ka „sõbraks“ kutsuma.

Aga kui sageli te õpilastega Facebooki kaudu suhtlete?

***S1:** Väga vähe.*

***P2:** ... ise alustavad nemad minuga alati rääkimist. Sest ma näen neid koolis piisavalt ja peale kooli ma väga ei... aktiivselt ei taha nendega suhelda.*

Intervjuudest nähtub, et vaatamata sellele, et õpetaja amet on suurt pühendumust nõudev töö ja eeldatavasti on õpetajad ametit valides sellega arvestanud, soovitakse siiski ka enda jaoks aega ja ruumi, et olla „mitte-õpetaja.“ Seetõttu suheldakse õpilastega suhtlusportaalisis harva ja peamiselt õpilaste endi initsiatiivil.

Osad intervjueritud õpetajatest olid arvamusel, et Facebook võiks olla üks neist keskkondadest, kus õpetajad saaksid olla oma ametist eemal, kuid lastega suhtlusportaalis tihedalt suheldes tuleks õpetaja roll liialt palju väljapoole kooli kaasa. Samas võib õpetajate jaoks lastega peale kooli suhtlusportaalis suhtlemine olla lihtsalt väsitav, õpetaja suhtleb lastega ju niigi koolis igapäevaselt ning kui see peaks jätkuma ka vabal ajal, võib õpetaja kergelt läbi põleda.

P2: Pole nagu sellist aega ja tahtmist ka, muidu poleks hommikul seda rõõmu kui neid jälle näed. (Jutt on lastega vabal ajal Facebookis suhtlemisest- autor)

P1: Jaa, ongi. Et tahakski väljapool kooli mõelda ainult endale ja võib-olla veel millelegi muule aga mitte koguaeg õpilastele.

Teine põhjus, miks õpetajad ei taha väga aktiivselt oma noorte õpilastega Facebookis suhelda, on seotud Facebooki vanusepiiranguga. Nii näiteks tõi igas intervjueritud grupis vähemalt üks õpetaja esile, et tegelikkuses ei tohiks alla 13a. lastel Facebookis kontot üldse olla ning ideeliselt on õpetajad sellega päri.

K1: Et siis tegelikult ei tohikski niimoodi teadlikult, seaduse järgi ei ole mul võimalik seda teha.

P1: /.../ sest tegelikult on seal ju igasuguseid asju, mida väikelaps ei tohiks veel teada.

Intervjuudest nähtus, et õpetajad ei hinda sotsiaalvõrgustikke rangelt ebasobivaks kohaks, kus õpilastega lävida, vaid pigem üritatakse suhtlusportaalis toimuvat ümber kohandada nii, et oleks õpilastele võimalikult kohane. Intervjueritud õpetajate hulgas domineeris seisukoht, et nad pigem püüavad hoiduda Facebookis õpilastega suhtlemisel liialt personaalseks muutumisest, eelistatakse hoida teatud piire ja formaalsust.

K2: Minul on konkreetne ütleme nii, mina edastan teate, konkreetse teate jaaa, nagu meiliski, täpselt nagu lastevanematele meilid saadan. Ja siis pärast kui nad kommenteerivad, siis ma võin vahel minna noh...selgitada rohkem ja nii edasi.

Seega, kui oma õpilastega üldse Facebookis suheldakse, siis peamiselt koolialase infovahetuse tasandil: kui õpilased ise pöörduvad õpetaja poole mingi küsimusega või siis, kui grupi loonud õpetajad mõne teate gruppi postitavad. Üldiselt ei ole õpetajatel midagi selle vastu, et laste küsimustele Facebookis vastata, kuid pigem eelistatakse suhtlusportaalis suhelda juba natuke suuremate lastega, näiteks alates 5. klass.

R1: Vahest nad küsivad ise midagi, et mõne kodutöö kohta või muu õppimisalane küsimus.

S3: Umbes korra kuus küsib mõni laps mõne kooliasja kohta infot sõnumites.

Vaid üks uurimuses osalenud õpetaja tõi esile, et õpilased on proovinud temaga suhelda rohkem kui vaid koolialane infovahetus. Õpetaja sõnul juhtub seda aga väga harva ja siis kui juhtub, püüab õpetaja vestluse kiirelt ja viisakalt lõpetada.

R3: ... Kuigi paar õpilast on vahest küsinud õhtul, et „Mis teed, õpetaja R3?” Siis ma olen vastanud, et loen või vaatan telekat või muud sellist ja siis ikka vastu küsinud ka, et „Mis sa teed?” Ja siis olen öelnud, et on aeg magama minna ja soovime head-ööd.

Ülaltoodust võib näha, et õpetajad ja õpilased on küll Facebookis koos ja „sõbrad,” kuid üldiselt püüavad õpetajad siiski Facebookis õpilastega distantsi hoida ja otseses tähenduses sõpradeks ei muututa. Õpilastega distantsi hoidmise soovi kinnitab asjaolu, et enamasti võtavad õpetajad sõbralisti vaid oma klassi õpilasi või siis üksikuid teisi lapsi, kellega on siiski mingi kokkupuude olnud: asendanud tunde, andnud mõnda ainet jne. Kuna Facebooki profiil avaldab enamasti ka muudetud privaatsuseadetega õpetaja kohta rohkem informatsiooni, kui õpilane koolis teada saaks, siis võivad õpetajad eelistada oma klassi lapsi turvatunde tõttu. Kuna suhtlusportaal on rohkem isiklikum ruum, siis ei pruugi õpetajad soovida seda võõrastele õpilastele avaldada.

3.1.1 Õpetajate ja õpilaste osalus teineteise suhtlusportaali tegevustes

Eelnevalt selgus juba, et õpetajad ei kipu lastega Facebookis eriti jutustama. Uurides natuke passiivsemate tegevuste nagu kommenteerimise ja „meeldimise” kohta, selgus, et ka siinkohal pole õpetajad eriti aktiivsed. Laste tegemisi kommenteeritakse üsna harva, natuke rohkem kasutatakse „meeldib”-nuppu, oma õpilaste „seinale“ postitamist ei tunnistanud aga ükski õpetaja. Uuringus osalenud õpetajate üldine seisukoht oli, et teineteise suhtlusportaali tegevustes osalemine on minimaalne.

P1: No „like”-i ma vajutan küll. Aga muud midagi.

Intervjuudest nähtub, et õpetajad eelistavad Facebookis õpilastega hoida passiivsemat suhtlust, sest kõigist Facebooki võimalustest (kommenteerimine, postitamine, „meeldimine”), on õpetajad valinud kõige tagasihoidlikuma ja passiivsema variandi - „meeldib”-nupu. „Meeldib” vajutamine on kõige neutraalsem viis õpetajal suhtlusportaalis laste toimetustele arvamust avaldada, samuti kõige ohutum- seda on üsna raske mitmeti või valesti mõista, nagu näiteks kommentaariga võib juhtuda. Seejuures vajutatakse „meeldib” ja kommenteeritakse ka pigem n-õ erilisematel puhkudel, mis väärivad tunnustust või paistavad rohkem silma. Ehk

siis, kui õpilane paistab silma loomingulise külje pealt või näiteks mõne tubli sportliku saavutusega.

R3: *Mina olen küll, et mul on paar poissi, kes loodust pildistavad ja hästi ilusti, et kui nad panevad üles, siis olen ikka pannud, et „meeldib“ Need on ikka tõesti väga ilusad pildid. Et teeb midagi ikka natuke erakordsemat, mitte ei pane lihtsalt oma näo pilte.*

R2: *Üks asi, mis mul meelde tuli, ma tegelikult tegin ühe projekti Facebookis. Seal osalesid mitmed koolid, meie oma kooli lapsed panid ka üles sinna. Tegid liba Facebooki kontosid kirjandusteoste põhjal, et need raamatu tegelased olid nagu Facebooki tegelased, kes seal niimoodi tsättisid omavahel. Ja vot neid ma küll „laikisin“ , seal oli nii ägedaid töid ikka.*

P2: *Minule meeldib see kui nad videosid panevad, selliseid, millest on teistele ka kasu, siis sinna panen küll.*

Õpetajate algsest tugevast eitusest igasuguse aktiivse Facebooki tegevuse osas lastega võib näha, et mingil põhjusel peavad õpetajad lastega aktiivset Facebooki suhtlust justkui alateadlikult taunitavaks. Enamuse intervjuudes osalenud õpetajate esmane reaktsioon lastega aktiivse kommunikatsiooni osas oli kiire eitus, samas mõne aja pärast ilmnes jutu sees siiski, et päris olematu teineteise tegevustes osalus ei ole, nagu ülaltoodud näidetest võib näha.

Õpetajad eelistavad „meeldib“- nuppu vajutada sellistel puhkudel kui nende õpilane on saanud hakkama mingi positiivse teo või saavutusega. Taolist õpetajate tunnustavat veebi-praktikat võib mõnes mõttes vaadelda kui võimalust säilitada oma õpetaja roll Facebooki keskkonnas, sest koolis tunnustavad õpetajad samuti laste tublisid saavutusi. Õpetajate reaktsioonide põhjal võib eeldada, et Facebookis õpilase ja õpetaja rolli üsna range säilitamise eesmärk võib olla kindlustamine, et rollid koolis samuti püsiks ja koolivälisest suhtlusest kõigutatud ei saaks.

Samas on passiivsus kommenteerimisel-„meeldimisel“ vastastikune: õpilased ei kipu õpetajate tegemisi samuti kommenteerima ega midagi nende seinale postitama. Sarnaselt õpetajatele eelistavad ka lapsed „meeldimist“ ning sedagi üsna vähe.

Aga kui palju lapsed teie pilte-tegemisi kommenteerivad, like-vad?

R1 & R2: *Ei, mitte väga. Väga harva.*

Õpilased vajutavad õpetajate tegemistele „meeldib“ enamasti siis, kui õpetajad jagavat mingit laadi koolialast infot. Eraelulise info osas pannakse „meeldib“ peamiselt fotodele, sest „sein“ on enamuse õpetajatel laste silmade jaoks blokeeritud.

R1: *Aga mul on koerast pildid, koera pildid ikka meeldivad neile.*

R3: *Mina olen ükskord sinna sõnumid saatnud neile, et ma ükskord kirjutasin mingit infot, mis ma unustasin neile ütlemata, mis iganes see oli, ma ei mäleta, jaa, jaa siis lapsed on kirjutanud sinna „meeldib” ja „meeldib.”*

Siinkohal tuleb arvestada, et laste võimalus aktiivselt „meeldida”-kommenteerida on osaliselt õpetajast sõltuv- kui õpetajal on konto seadistatud nii, et lapsed ei näe õpetaja pilte ega postitusi, siis ei ole lastel võimalust ka millelegi „meeldib” vajutada ega kommenteerida

S2: *No esiteks, kuna lapsed minu postitusi ei näe, siis nad ei saa midagi laikida. Aga näiteks kui ma muudan oma profiilipilti, siis nad küll like´ivad.*

Õpilastele võib sarnaselt õpetajatele olla „meeldib” vajutamine kõige lihtsam ja ohutum viis arvamuse avaldamiseks. Lisaks, lapse jaoks võib õpetaja üsna suur eeskuju olla ning ta ei pruugi julgedagi kommentaari kirjutada. Seejuures õpetajate jaoks on see positiivne, kui lapsed nende pilte/postitusi kommenteerivad või „meeldib“ vajutavad.

K1: *No väga tore, jaa. Tore on näha seda.*

K2: *No muidugi, kui ma teen mingi postituse uudise või teatega ja siis ta like-b, siis on see väga tore /.../*

Võib arvata, et piltide ja postituste blokeerimisega laste silmade eest üritatakse pigem lihtsalt piiri era- ja tööelu vahel tugevamalt kehtestada, mitte et laste tähelepanu otseselt õpetajatele ebameeldiv oleks. Kui õpetajad päevast päeva lastega töötavad, siis on neile üsna oluline lastega häid suhteid hoida ja õpilastepoolne „meeldib” vajutamine võib õpetajale justkui kompliment olla, et lapsed soovivad nendega suhelda ka koolist väljapool.

3.2 Õpilasega „sõpruse” mõju õpetaja portaali kasutusele

Intervjuudes osalenud õpetajad olid esmalt arvamusel, et Facebookis „sõbraks” saamine ei mõjuta õpetaja ega õpilase suhtlusportaali kasutuspraktikaid. Seejuures oli siinkohal samuti tähelepanuväärne, et õpetajate esmane reaktsioon oli tugev eituse ning püüdi jätta ükskõikset muljet sellest, et lapsed nende „sõbrad“ on. Samas vestluste käigus selgus, et taoline veebisuhtlus mõjutab siiski üksjagu õpetaja portaali kasutust.

Rühmaintervjuudest selgus, et õpetajad on osaliselt teadlikult, osaliselt pigem alateadlikult võtnud pärast õpilastega „sõbraks” saamist kasutusele mitmeid erinevaid strateegiaid oma privaatsuse hoidmiseks. Kõik rühmaintervjuudes osalenud õpetajad tunnistasid, et mõtleavad pärast laste sõbralisti lisandumist oma postitused rohkem läbi kui varem.

K2: Kusjuures ma ikkagi jälgin, mis ma kirjutan sellepärast, et ee...meil on igasugu juhtumisi koolis olnud jaa /... / Ja kui mul tagant järgi selgub, et mõni mu postitus võib olla kahemõtteline, siis ma kustutan ära. Ütlen ka, et vabandust ma siin mõned postitused kustutan ära, et me läksime liiga seltsimehelikuks kätte.

Antud näitest võib näha, et õpetajate jaoks on oluline, et nende postitused oleksid sisuliselt korrektsed ja ühetimõistetavad, et ei tekiks võimalust kirjutatut valesti tõlgendada ja seeläbi lastele valesid signaale saata. Samast arvamusest võib lisaks näha, et õpetajate jaoks on lastega liiga sõbralikuks muutumine taunitav, midagi, millest tuleb hoiduda. Õpetajad võtavad Facebookis laste silme all viibimist tõsiselt ja käitatakse võimalikult eeskujulikult. Samas ei muretsenud ükski õpetajatest, et nende postitused võiksid vormilt olla kuidagi kõlbmatud või ebakorrektsed - valdavalt kirjutavad õpetajad ka Facebookis korrektses õigekirjas ja ebatsensuurseid väljendeid ei kasutata.

S3: Ma ei käitu Facebookis teistmoodi kui koolis. Seal kasutan samamoodi korrektset keelt ning nõuan seda ka lastelt, kui nad mulle kirjutavad.

R3: Mina oma tüüpidega räägin alati seda, et mina kirjutan sinna alati korrektsete lausetega.

Lisaks enesetsensuurile selekteerivad õpetajad info sisu ja hulka, mida lastega jagada ning mida mitte. Kuna Facebook on keskkond, kus suheldakse palju oma sõprade ja perega ning soovitakse neile piltide või postituste kujul isiklikku infot edasi anda, siis soovides lastega suhtlusportaalis distantsi hoida, tuleb teha mõningad muudatused. Kokku on vestlustes osalenud õpetajatest kuus muutnud oma privaatsusseadeid nii, et õpilased kõiki nende postitusi ja tegemisi ei näeks. Osad neist kuuest õpetajast on teinud õpilastest eraldi nimekirja, millel on eraldi nähtavusseaded, osad on aga lihtsalt oma pildid ja „seina” õpilaste jaoks blokeerinud. Seejuures on privaatsust kohandanud aktiivsemad Facebooki kasutajatest õpetajad, need õpetajad, kes ise nagunii suurt midagi ei postita, ei olnud infole ligipääsu selekteerinud.

S3: Mina eriti muutnud ei ole, kuigi õpilased on kõik mul kohandatud sätetega, päris kõike nad mul ei näe, kõiki pilte ja postitusi.

P2: Jah, mul on pandud nad eraldi listi. Ja mul on mõned vanemad ka, kes suhtlevad minuga seal ja nemad on samamoodi eraldatud.

Võimaldades lastele ligipääsu kõigile õpetaja suhtlusportaali tegemistele, saaksid lapsed õpetajate kohta tõenäoliselt rohkelt isiklikku informatsiooni, mida tavalise koolipõhise suhtluse puhul teada ei saaks.

S2: *No, nagu ma ennem juba rääkisin, mina muutsin küll. Ja et alguses ma ei osanud muuta ja siis ma mäletan hästi, et ma mõtlesin, et ma ei saa enam seal midagi teha, et ma ei saa enam ühtegi pilti üles panna, et ei ole vaja, et nad näeksid. /.../ ma olen nad kõik sealt news feed'ist ära kustutanud. Ma ei taha kogu aeg teada saada, mis nad sinna postitavad.*

Nagu intervjuulõikudest näha võib, on laste sõbralisti lisandumine siiski muutnud enamuse õpetajate Facebooki kasutust seadete muutmise kujul. Aktiivsemad suhtlusportaali kasutajad on jagatavat infot üsna usinalt selekteerinud, kuid õpetajad tunnevad end ebakindlalt põhjusel, et tihtipeale ei piisa enda eeskujulikust netikäitumisest ja -etiketist - teiste kasutajate kommentaarid ja fotod võivad õpetaja renomeele samuti halba varju heita. Õpetajad tunnevad muret, et nemad on enda poolt teinud kõik, et ebasobiv või liiga isiklik informatsioon õpilasteni ei jõuaks, kuid nad ei saa vastutada oma sõbralistis olevate isikute eest. Õpetajate „sõbrad” võivad neist pilte ikkagi sildistada (*tag*-ida, autor) või õpetajaga seotud infot jagada, mistõttu võib soovimatu info õpetajast sõltumata õpilasteni jõuda. Siinkohal ilmneb ka õpetajapoolne teadmatus, sest tegelikkuses on võimalik n-ö silte enne üle vaadata ja mitte aktsepteerida.

R2: *Mina natuke olen blokeerinud, et ma ei taha, et kõik kogu aeg näevad. Et aeg-ajalt ka keegi teine postitab mu seinale midagi kuskilt, mida ma noh, ei suuda ju kontrollida...*

S2: */.. / Ja veel, mis ma olen teinud, et ma olen põhimõtteliselt nagu kõikidele oma sõpradele ja tuttavatele öelnud, et palun ärge mind mitte kuskil facebookis tag'ige, mitte ühegi foto peal, et ma ei taha, et see läheb kohe minu profiilile ja ma ei taha, et nad iga postitust näeksid. Ja kui keegi on mind tag'inud, siis ma olen ruttu talle kirjutanud, et palun võta see tag maha./.../.*

Intervjuudest nähtus, et õpetajad kipuvad muretsema nende Facebooki tegevuste pärast, mille üle õpetajal endal kontrolli pole ehk siis kui keegi teine kirjutab õpetaja seinale või pildi alla midagi, mida lapsed nägema ei peaks. Alljärgnevast näitest nähtub, et õpetajatele on väga oluline, et lapsed näeksid neid eeskujuna ning kui ise üritatakse teha kõik, et eeskujulikku rolli hoida, siis ei soovita riskida võimalusega, et keegi teine rolli mustata võiks.

S2: */.../Aga siis ongi jälle see, et ma kuskilt midagi kommenteerin, siis ma valin väga teadlikult, mida ma sinna panen. Et ma tean, et nad näevad seda. Ja mul on näiteks konkreetselt üks sõber, kelle kohta ma tean, et ta põhimõtteliselt 90% minu saadetud postituste alla paneb mingisuguse nilbuse, siis ma olen nagu kordi mõtelnud, et jumal tänatud, et ma ei teinud seda postitust avalikuks /... /*

Intervjuudel kuuldust võib järeldada, et õpetajad piiravad oma sotsiaalmeedia kasutuspraktikaid üsna palju pärast õpilaste sõbralisti lisandumist – sätestatakse piiranguid fotodele ja seinale, blokeeritakse postituse nähtavust, keelatakse sõpradel endast pilte nimeliselt lisada. Nende õpetajate puhul, kes kasutavad Facebooki vähem, ei olnud muutused keskkonna kasutuspraktikates niivõrd tugevad, kuid aktiivsete portaali kasutajate puhul võib öelda, et laste sõbralisti lisandumine mõjutas üsna märgatavalt õpetajate suhtlusportaali kasutust. Võib arvata, et õpetajad on privaatsusstrateegiad võtnud kasutusele eesmärgiga hoida teatud piiri enda ja õpilaste vahel ning samal ajal ka töö- ja eraelu vahel. Samuti üritatakse privaatsusstrateegiate kasutamiseга ennetada olukordi, kus õpetaja võib endast olenemata õpilastele sobimatut eeskju anda, kui näiteks keegi paneb õpetajast üles pildi peomeeleolus või kirjutab sobimatuid postitusi.

3.3 Õpetajaga „sõpruse” mõju õpilase portaali kasutusele: õpetajate hinnang

Intervjuudest nähtub, et enamus õpetajaid on üsna skeptilisel arvamusel, kas õpetajate kohalolek lapsi Facebookis rohkem oma käitumist ja sõnakasutust kontrollima paneb.

Aga, mis te arvate, kas õpetajaga Facebookis sõber olemine mõjutab kuidagi ka laste Facebooki kasutamist? Et, kas nad rohkem valivad, mis nad teevad seal või...

P1: Ei mõtle

K3: Ma kahtlen, et nad selle peale mõtlevad üldse

Õigupoolest leidsid enamik intervjuueeritud õpetajaid, et lapsed ei mõtle õpetaja Facebookis eksisteerimise peale enne, kui mingi pahandus on tehtud ja õpetaja teema üles võtab.

R3: Ma arvan, et siis kui mingi jama on olnud siis nad hakkavad mõtlema aga kui ei ole olnud, siis nad vaevalt mõtlevad selle peale. Et nagu meil ükskord üks intsident oli siin, et pärast seda kui sellest räägiti, siis nad said aru, et see tuleb välja ja mõtlesid aga enne seda küll mitte.

Samas võib õpilaste teadlikkus õpetajast kui nende võimalikust Facebooki postituste auditooriumist sõltuda sellest, kui aktiivselt õpetaja oma Facebookis olemist lastele meelde tuletab. Rohkem uskusidki õpetaja kui võimaliku postituste-lugeja positiivsesse mõjusse need intervjuueeritud õpetajad, kes aktiivsemalt lastele Facebooki-kohalolu meelde tuletasid. Juhul kui õpetaja Facebookis tegutsemine on regulaarselt teemaks nii koolitunnis kui virtuaalmaailmas, siis on suurem tõenäosus, et lapsed oma suhtlusportaali toimetustes arvestavad sellega.

K2: *No ma arvan, et minu klassile see mõjub hästi, et nad siis ikka jälgivad ennast rohkem. Et kui ma olen rääkinud, et mõni ebasobiv postitus, et võib-olla nad siis mõtlevad ka rohkem, mis nad seal kirjutavad.*

Paljud vestluses osalenud õpetajad kinnitasid, et on aeg-ajalt lastele rääkinud interneti võimalustest ja samuti ohtudest. Ennekõike eesmärgiga õpetada lapsi veebis käituma nii, et nad ennast ei kahjustaks. Kuna õpetajad tuletavad lastele oma kohalolu Facebookis meelde ja manitsevad õpilasi suhtlusportaalid korrata, siis võib arvata, et õpetajad tunnevad suhtlusportaalid end õpilaste eest vastutavana. Asjaolu, et lapsed ei mõista, et Facebookis õpetajaga sõbraks saamine tähendab, et õpetaja kõiki nende tegevusi näeb, kinnitab fakt, et enamasti lapsed ise lisavad õpetajaid sõbraks, mitte vastupidi.

Õpetajad usuvad, et kõige enam mõjuvad laste Facebooki käitumisele n-ö näidispuumised ehk kui kellelgi on suhtlusportaalid suurem pahandus tekkinud ja kui siis sellest ka teistele rääkida, siis mõeldakse oma käitumise üle järele ja mõistetakse, et Facebook on samuti avalik ning nähtav koht.

K2: *Ma tean, et eelmine aasta läks seal paari õpilase vahel sõnasõjaks ja lõpuks lapsevanemad printisid need vestlused välja ja läksid direktori juurde ja see asi läks veel edasi ja mõlemad said omad karistused selle eest. Ma olen seda meelde tuletanud ja no, ma usun, et nad on omad vitsad saanud. Olen neile meenutanud seda, et nad näeksid, et päriselt ka juhtub selliseid asju.*

Seejuures võib ühe kooli õpetaja poolt räägitud näitest näha, et õpilastele ei pruugi see alati sugugi meelt mööda olla, kui õpetaja annab märku oma suhtlusportaalid viibimisest ja lapse tähelepanu sobimatule käitumisele juhib.

R2: *Ja noh, et on neid, kes nagu ära suuremad ja tabavad ära, et kui vanasti oli see popp koht nagu Rate, siis seal me tabasime tütarlapsi, kes olid no 7-8 klass, udupeenes sekspesus ennast demonstreerimas ja no kui tegime väikse jutuajamise, et jube ilus pesu aga mõtle kui palju maailmas vaatab sind, siis oli nagu totaalne pahameel, et kuidas me keelame teda seal alasti olemast, et sellest tõusis nagu tõsine skandaal...*

Kuigi õpetajate sekkumine on enamasti heatahtliku eesmärgiga kaitsta lapsi võimaliku ohu eest või suunata viisakamalt käituma, siis laste silmis võib see olla tungimine nende eraellu ja isiklikesse tegemistesse. Hoolimata sellest, et laste teadlikkus internetikäitumisest võib vajaka olla, on lastel samuti õigus oma privaatsusele. Õpetajate soovimatu sekkumise ära hoidmiseks võtavad lapsed sageli, sarnaselt õpetajatele, kasutusele erinevaid privaatsusstrateegiaid, mis piiravad õpetajate kontrollimise ja sekkumise võimalusi. Intervjuus osalenud õpetajate hinnangul kasutavad lapsed privaatsusstrateegiatena peamiselt strateegilist

info jagamist; sõbralisti selekteerimist ja enesetsensorlust. Üldjoontes on laste kasutatavad tehnikad üsna sarnased õpetajate endi poolt kasutatavatele tehnikatele. Erinevus seisneb aga selles, et õpetajad oskavad privaatsusstrateegiad ennatlikult kasutusele võtta, lapsed alles siis, kui pahandus majas on.

Intervjueeritud õpetajate kogemusest nähtub, et peale seda, kui õpetaja on õpilase sobimatule Facebooki-käitumisele omalt poolt tähelepanu juhtinud, on mitmed lapsed kasutusele võtnud strateegilise info jagamise tehnika ehk teisisõnu piiratakse informatsiooni, millele õpetajatel edaspidi ligipääs on. Ehk võib näha, et enamasti jõuab õpilane alles pärast õpetaja poolset sobimatule käitumisele tähelepanu juhtimist arusaamale, et kõik, mis ta Facebookis teeb, on sõbralistis olevale õpetajale nähtav.

***R2:** /.../ vaata nad ikka kipuvad ennast bikini-piltides üles panema ja siis kohe vahetult pärast mainimist lõppes ära, et ma näen ta pilte. Mhmh, et lapsed on Facebookis kavalad, et Rate oli selles mõttes läbinähtavam.*

Eeltoodud näitest nähtub, et ühe kooli õpetajate hinnangul olid vanemad suhtlusportaalid sobimatu käitumise märkamiseks paremad, sest nendes ei olnud veel nii palju ümber seadistamise võimalusi kui Facebookis, kus nutikamad lapsed saavad kerge vaevaga kõik toimetused õpetaja silma alt peita. Hoolimata sellest, et sellega võib kaasneda piltide blokeerimine, ei jäta intervjueeritud õpetajad siiski sobimatut pildimaterjali või sõnakasutust mainimata vaid leiavad, et nende kohustus on siiski laste hea käitumise eest seista.

Veel ühe laste poolt kasutatava privaatsusstrateegiana tõid õpetajad välja privaatsussätete kasutamise st. sõbralisti selekteerimise. Õpetajate sõnul mõtlevad vaid üksikud õpilased varem selle peale, mis õpetajate sõbralisti lisamisega kaasneb ning seetõttu ei saadagi õpetajatele sõbrakutseid ega võta õpetaja poolset kutset vastu juhul kui õpetaja peaks saatma. Kui infole ligipääsu piirasid peamiselt need õpilased, kellel õpetaja oli sõbralistis ja sageli ka mõne märkuse juba teinud, siis sõbralisti selekteerivad, st. valivad, keda sõbraks võtavad ja vajadusel kustutavad, need üksikud õpilased, kes mõtlevad enne selle peale, mida õpetajaga „sõbraks” saamine kaasa toob. Mõne õpetaja kogemusele toetuvalt võib väita, et osad õpilased võivad tunnetada seda, et õpetaja „sõbraks” olemine tähendab n-ö luubi all olemist, mistõttu üritatakse olukorda muuta, kas blokeerides õpetajatele piltide või postituste nähtavuse.

***K2:** /... / ma arvan, et mõned poisid just sellepärast ei ole mind sõbraks võtnud, et ma ei näeks, mis nad seal teevad. Aga no ega ma ei saa seda ju sundida, et ta peaks.*

Kuigi üldine seisukoht oli õpetajatel, et lapsed väga ei mõtle selle peale, et õpetajad sõbralistis nende tegemisi näevad, siis mõnel juhul toodi siiski esile, et õpilased siiski mõtlevad õpetaja Facebooki kohalolu peale ja valivad seetõttu oma sõnakasutust.

P2: Minu omasid mõjutab. Meil oli keegi pani kommuunis, kas kurat või midagi, nad teavad, et mulle ei meeldi ropendamise ja vandumised ja siis üks tüdruk kohe pani, et mida te teete, õpetaja on ka ju siin, tema näeb ka kõike seda, mõelge! Ja sellist asja polegi rohkem olnud.

Võib näha, et sarnaselt ülaltoodud näitele mõjub enesetsensuuri puhul samuti enim n-ö näidispuumine ehk keegi käitub korra valesti ja siis mõtlevad ka teised. Siin puhul on aga eriline, et tähelepanu juhtijaks oli laps, mitte õpetaja. Sellest võib näha, et laste jaoks on Facebookis õpetaja samuti endiselt õpetaja, kelle juuresolekul peab viisakalt käituma.

Vahel võib enesetsensuurile kaasa aidata teema varasem käsitus klassiruumis, mis paneb õpilased juba enne pahanduse juhtumist oma sõnakasutuse üle mõtlema.

P1: Mina rääkisin lihtsalt klassis, et kui seal Facebookis olete ja kirjutate, et siis tuleb samamoodi viisakas olla, ei tohi ropendada nagu klassiski. Peale seda polegi eriti selliseid asju olnud aga ma jälgin ikka.

On loomulik, et lapsed ei käitu absoluutselt alati eeskujulikult, kuid üldjoontes käituvad õpetajate hinnangul lapsed Facebookis üsna viisakalt ja suuri probleeme sellega ei ole. On raske arvata, kas laste viisaka käitumise taga võib olla asjaolu, et õpetaja on sõbralistis, kuid mingi mõju õpetajate poolisel tööl arvatavasti siiski on. Enamus õpetajad on klassiruumis samuti Facebooki teemat üsna palju käsitlenud ja jälgivad Facebookis samuti, et kõik kontrolli all oleks.

3.4 Õpetaja roll Facebookis kui lapsed on sõbralistis

Kuigi õpetajad peavad Facebooki paljuski eraeluks ja üritavad seal olevat informatsiooni laste silme eest blokeerida ja selekteerida, siis sellest hoolimata selgus, et õpetajad säilitavad Facebookis tugeva õpetaja rolli, kui nende sõbralistis on nende õpilasi. Õpetaja rolli säilimine ilmneb nii õpilaste tegevuste monitoorimises, sobimatu käitumise puhul sekkumises ja eeskujuliku käitumise nõudmises. Huvitav on asjaolu, et kuigi õpetajad ei eelista lastega Facebookis aktiivselt suhelda ja vestlustes püüdsid enamus näida ükskõiksed fakti osas, et lapsed on sõbralistis, siis laste toimetusi jälgitakse ikkagi väga hoolikalt. Enamus intervjuudes osalenud õpetajatest tunnistasid, et vaatavad aeg-ajalt teadlikult laste tegemised suhtlusportaalil üle ja hoiavad silma peal.

K2: Ja oma klassi õpilasi selles mõttes ikka jälgin, kuna nad on mul kõik enamasti sõbrad ka...ee, siis ma näen kui nad kommenteerivad või postitavad midagi. Seni ei ole midagi hullu olnud, nii et ma jälgin nende sõnakasutust jaa

S2: Olen ikka küll, et mis nad sinna üles panevad ja mis nad seal like'ivad. Nii poisid kui tüdrukud, et ma olen siis juba nagu teadlikult läbi vaadanud.

P1: Jaa, ma jälgin ja vaatan neid. Vaatan nende pilte ja mis nad kirjutavad. Koguaeg vaatan.

Laste tegevuste jälgimise üheks põhjuseks võib pidada õpetajate vastutustunnet laste tegemiste ees ka Facebookis. Nii kui midagi ebakorrektselt märgatakse, siis ei jäeta seda ootele, vaid võetakse asjaosalistega esimesel võimalusel teema aruteluks. Õpetajad peavad õpilaste puhul sobimatuks ebatsensuursete väljendite kasutamist, halvustamist, sobimatute piltide lisamist nii endast kui teistest ja muid hea tava vastaseid käitumisviise, mida märgates võetakse õpilasega enamasti vestlus ette.

K2: Praegu mul üks tüdruk näiteks on endale kaanepildi pannud ja siis on ebatsensuurne sõna seal taga ja ma ütlen, et palun ole hea, vaheta kaanepilt ära. Nii et jälgin ikka. Ja reageerin ka kui keegi midagi sobimatult teeb.

R2: 6ndas klassis, vist oli 6-s jah? Oli eelmine aasta või üle eelmine aasta, et seal olid sellised kummalised pildid ja ka meie oma kolleegide kohta ja sellised moonutatud ja siis ma küll sekkusin, et need sa võtad ära.

Enamus vestlustes osalenud õpetajaid oli ühel nõul, et kogu õpetajapoolne sekkumine ei tohiks toimuda avalikult. Ennekõike eelistatakse näost-näku vestelda, vanematega rääkida, mõne väiksema probleemi puhul saadetakse Facebooki kiri.

P2: No vahepeal ta pani sellise kahtlasema video ka ja siis ma kohe andsin vanemale märku.

Ehk isegi kui õpetajad ei tunnista otseselt lastega Facebookis tegelemist, siis võib-olla pooleldi alateadlikult siiski jälgitakse ja sekkutakse olenemata sellest, kas ollakse aktiivne või passiivne portaali kasutaja.

Pakkudes õpetajatele välja negatiivsed näidisolukorrad leidis veelkord kinnitust, et õpetajad ei pigistaks laste sobimatut käitumist nähes silma kinni ning käituvad vastavalt vajadusele. Kui õpetajad teavad, et tegemist on lastega, kellega võibki muresid esineda, eelistatakse kohe sekkuda.

Üks õpilane kommenteerib teise õpilase pilti halvustavalt: Ise ka tead, et sa näed nagu põrsas siin pildil välja?

K2: /.../ kohe tuleb rääkida. Siis see tähendab, et siit tuleb kiusamisjuhtum välja, see tähendab, et mina ei usu seda, et ainult seal Facebook-is kommenteeriks, ta muidu ilmselt räägib ka nii või mõtleb /.../

K3: Tuleks jah, aga ma sekkuks pigem siis kui see oleks korduv...kui ühe korra näeks, siis jätaks pigem kella külge panemata aga hoiaks silma peal, et kui veel tuleb midagi, siis võtaks ette.

Laps teeks õpetaja või kooli kohta halvustava postituse: Mataõps on täielik tropp! Keeras mulle tunnika eest 2!

S3: No see teine...noo see on tema arvamus, kui nimesid pole toodud ja väga kole pole, siis no, mis teha... Aga kõik sõltub täpsest sõnastusest.

K2: Ja see matemaatikaõpetaja... noh hea küll, ma tean, et õpetajad on kõiges süüdi koguaeg, et kui nad saavad halvad hinded siis õpetaja viga. Sellest tuleb samamoodi rääkida ja kindlasti tuleb lasta see ära kustutada.

Õpetajad eristavad kiusamiskäitumist ja arvamuse avaldamist ning sellest tulenevalt valivad taktika sekkumiseks. Kuigi leiti, et ei ole vahet, kas halvasti öeldakse õpilase või õpetaja kohta, halvustamine on halvustamine igal juhul, siis laste puhul nähti siiski rohkem ohtu tõsise kiusamise välja kujunemiseks ja õpetajatele suunatud inetut kommentaari võeti rohkem arvamusavaldusena. Selle põhjuseks võib olla laste suurem haavatavus, lapsele, kelle kohta inetu kommentaar käis, võib see olla lausa traumeeriv ning teha palju kahju. Õpetajad on aga täiskasvanud inimesed ja oskavad taolistest olukordadest üle olla või nendega tegeleda.

Seejuures ei toimu õpetajate sekkumine ainult negatiivsetes oludes. Ka positiivsed postitused pälvivad õpetajate tähelepanu.

Laps rõõmustaks mõne oma saavutuse üle: Sain eesti keele olümpiaadil esimese koha! Jeeeeee

S3: /.../ las rõõmustab ja jagab rõõmu! Mina kiidan teda tavaliselt koolis.

S2: No sellele viimasele ma paneksin like'i või kirjutaksin tubli. Seda ma kommenteeriks küll

R3: Jah, ma ka. /.../ paneks sinna, et „Väga tubli!”

K1: Jah, siin tuleb „laikida”

Kuigi on väga oluline, et õpetajad hoiaksid Facebookis ära võimalikud kiusamisjuhtumid, siis samavõrd oluline on, et õpetajad oma kohalolust ka positiivselt märku annaksid. Nii ei pruugi lapsed näha suurt vajadust oma tegemisi õpetajate eest blokeerida vaid pigem ehk oodatakse rõõmuga tunnustust.

Huvitava asjaoluna ilmnes, et õpetajad ei kontrolli laste Facebooki toimetusi ainult oma soovist, vaid lapsevanematelt on tulnud vastav signaal. Seejuures lapsevanemad on samuti sageli õpetajate sõbralistis ning suhtlevad aeg-ajalt õpetajatega koolialastel teemadel. Tähelepanuväärne on, et õpetajad on ka lapsevanemate peal, sarnaselt lastele, rakendanud privaatsusstrateegiaid. Ehk õpetajad oma eraelu lapsevanematega jagada ei soovi, kuid lapsevanemate soovi korral on valmis laste eraellu sekkuma.

R3: Mina ka niimoodi ekstra ei vaata, aga tegin FB just selleks, et lapsed tahtsid ja seal ka vanematelt tuli signaal /... /

P1: Olen vanematega arenguvestlusel rääkinud ka, et kas ma tohin ja peaks ning kõik on arvanud, et kindlasti peaks. (Jutt käib sobimatute tegevuste puhul sekkumisest –autor)

Seega Facebookis eksisteerimine õpetaja rollis ei ole ainult õpetajate enda nägemus, vaid osad vanemad leiavad samuti, et lisaks koolile ja e-koolile peaks Facebook olema kanal, kus õpetaja lastega suhtleb ning nende tegemisi haldab. Võib uskuda, et lapsevanemad tunnevad mõningast muret laste *online* sotsiaalvõrgustikus viibimise pärast ja teadmine, et õpetaja samuti portaalis viibib ning silma peal hoiab, võib luua vanemates turvalisema tunde.

3.5 Facebooki suhtluse mõju koolikeskkonnale

Kuna rühmaintervjuides osalenud õpetajate interaktsioon õpilastega Facebookis on üsna tagasihoidlik, on õpetajad pisut kahtleval seisukohal, kas ja kui palju kandub suhtlusportaalis õpilastega „sõbraks” olemise mõju koolikeskkonda. Vaid vähesed intervjuueritud õpetajad leidsid, et Facebookis sõbrustamine tugevdab õpetaja ja õpilase vahelisi sidemeid.

S2: Ma ei tea nüüd, vist küll vast, et kas mul on nende lastega tugevam suhe, kes mul on Facebookis sõbrad.

K1: Jah, et võib-olla selline isiklikum suhe tekib õpilasega.

R1: Aga jagame ühist infot, et ühisosa on suurem.

Need õpetajad, kes leidsid, et õpilastega Facebookis suhtlemine võib tuua õpetajaid õpilastele n-ö lähemale, tunnistasid, et õpilased on hakanud meelsasti kasutama Facebooki selleks, et murede või küsimuste korra Facebooki kaudu otse õpetaja poole pöörduda.

K2: /.../ ja kui tal on mingi probleem õppeaines, siis ta saab küsida abi kohe, et saab ka väljaspool kooli ja peale tunde niimoodi isiklikult suhelda, et kui õpilasel on ikka mure, siis ta saab abi ja võib-olla siis see näitab, et õpetaja hoolib rohkem. /--/

Kuigi Facebooki tulevad küsimused on tavaliselt väljaspool õpetaja tööaega, siis juhul, kui need on koolialased, ei pidanud ükski vestlustes osalenud õpetajatest seda mingil viisil

häirivaks. Pigem tajusid õpetajad, et see, et lapsed koolivälisel ajal nendega suhelda soovivad ja julgevad võib olla omamoodi tunnustuseks, et lapsed hindavad ja usaldavad õpetajat. Laste suhtlusalgatustele mitte reageerimine võiks selle usalduse kaotada ja mõjutada kooliski õpilaste suhtumist õpetajasse.

Samas tõi üks uuringus osalenud õpetaja isikliku näite, kuidas Facebook võib mõjutada suhtumist õpilasesse.

K2: *Mul oli seal üks õpilane, kes eee...oli 5ndas klassis, poole aasta pealt läks ära. Ta ei ole mul sõber aga ta oli sõber ühe minu klassi tüdrukuga ja kui see minu klassi tüdruk midagi koguaeg postitas endast või oma koerast, siis nad seal nii öelda „laikisid” ja kirjutasid. Ja mulle sellest tüdrukust Facebook-i teel kujunes selline pilt, et tegemist on sellise kergemeelse ja mõtlematu tütarlapsena, jaa võib-olla isegi ülbe ja, igal juhul mitte hea mulje ei kujunenud. Ja siis ta tuli mulle esimest korda sügisel tundi, ma nägin teda, andsin talle kolm korda nädalas, tegemist oli väga tore tütarlapsena, eeskujuliku käitumisega, väga headele hinnetele õppiva, hästi kaasatöötava tüdrukuga, niisugune, et ma ei kujutanud ette. Ja siis ma ütlesingi talle, et ma Nimi mõtle nüüd natuke, minul Facebook-is kujunes sinust mulje hoopis teistsugune ja mitte väga hea. Ehk selle ühe konkreetse juhtumi puhul mul kujunes pilt sellest tüdrukust hoopis teistsugune kui see tegelikult oli...see tüdruk ei olnud üldse selline nagu ta end seal näitas ja milliseid väljendeid kasutas. Ma ei usu, et sellest midagi muutus, et ma talle ütlesin, sest ma ei ole ta klassijuhataja ja ta ei ole mu sõber ka ja nii edasi.*

Ülaltoodust nähtub, et Facebookil on mõju kujundada õpetaja arvamust mõnest õpilasest, kas positiivsuse või negatiivsuse poole, olenevalt sellest, kuidas õpilane end suhtlusportaalis esitleb. Selle põhjal võib öelda, et mõningane mõju Facebookil õpetaja-õpilase suhte üle siiski on.

Osad valimisse sattunud õpetajad olid küll nõus, et Facebooki suhtlus iseenesest koolikeskkonda eriti ei mõjuta, kuid leidsid samas, et lastega ühises keskkonnas olemist annaks kasutada nii, et mõjutada koolis toimuvat.

P1: *Mul on üks tüdruk, kes koguaeg istubki Facebookis ja nüüd olid terve nädala jooksul kõik kodused tööd tegemata.*

P2: *Agas selle koha pealt on Facebook hea, et ma saan selle kaudu mõjutada. Et kui on õppimata mingi sõnade töö, siis ma ju näen kui ise seal sees olen, et kes veel on, siis kui ta järgmine päev ütleb mulle, et ta ei oska, siis ma ütlen, et vot siis poleks pidanud istuma Facebookis. /--/ Ja kui üks tüdruk oli haige, siis ütles, et ta ei suuda õppida tal pea valutab ja silmad valutavad, ta oli täpselt samamoodi Facebookis koguaeg. Siis ütlesin, et aga kui arvuti*

taga saad olla, siis ma ei aktsepteeri seda ning siis sai kõik tehtud. Et selles suhtes on hea, mitte et manipuleerida aga kasutada seda infot, mis sulle on antud.

Ülaltoodud näitest nähtub, et õpetajad oskavad ära kasutada Facebooki sõbralistis olemisega kaasnevat lisainformatsiooni ja seeläbi koolis toimuvat mõjutada. Õpetajate eesmärk seda tehes võib olla nii laste väljamõeldud vabanduste läbi nägemine kui ka võimalus näidata, et õpetaja on Facebookis endiselt õpetaja ning teineteise sõbralistis olemine ei mõjuta kuidagi õpetaja-õpilase vahelise piiritletud suhte olemust. Samas on küsitav, kuivõrd eetiline selline privaatse informatsiooni kasutamine on. Ei saa ju kindlalt teada, et laps on kogu aeg *online`is*, isegi kui Facebook nii näitab - võib juhtuda, et laps unustas lihtsalt kontolt välja logida.

Ükski õpetajatest ei leidnud, et Facebook võiks kuidagi kahjustada nende autoriteeti õpilaste silmis. Seda põhjusel, et kõik õpetajad olid arvamusel, et autoriteet sõltub eelkõige isiku enda käitumisest.

S1: No oleneb, mida ma seal postitan ja kommenteerin ja mis pildid mul seal üleval on.

S2: Et jah, kui seal oleks ikka mingid erilised peopildid või asjad, siis ma arvan küll. Mingi ebasünnis postitus, onju. Et ongi see, et hea küll, sa oled õpetaja ja isegi kui need lapsed ei ole sul sõbralistis, siis tegelikult sa ikkagi oled õpetaja.

Näidetest avaldub, et õpetajad usuvad, et autoriteet võiks kannatada juhul, kui nad ise käitüksid Facebookis ebasobivalt, kuid käitükses nii nagu klassiruumiski, on raske autoriteeti kahjustada. Autoriteet võib olla ka põhjus, miks õpetajad Facebookis üsna rangelt oma käitüksist kontrollivad ehk õpetajad on teadlikud, et kasutades ebatsensuurseid väljendeid või postitades peopilt laste silme all, siis suure tõenäosusega nende autoriteet kannataks.

Aga, mis te arvate, kas õpilasega Facebookis suhtlemine võib kuidagi ka teie autoriteeti mõjutada?

K2: No ma kujutan ette, et kui ma seal selliseid labaseid väljendeid kasutaks..

K1: Jah, ise ju kujundad seda.

K3: Minu arust on nii, et õpetajal ei maksa end õpilastega suheldes, ükskõik, kus siis, täielikult õpetaja rollist vabaks lasta, see ikka mõjutab suhtlust ja kehtestamist ka klassiruumis, kuna õpilased ei pruugi osata või olla võimelised eraelu ja tööelu lahus hoidma.

3.6 Võimalused õppetööks Facebookis

Kõik intervjuueeritud õpetajad olid nõus, et Facebookis on mitmeid erinevaid võimalusi, kuidas nimetatud portaali õppetööks rakendada. Näiteks nägid intervjuueeritud õpetajad

võimalust Facebooki klassile grupi loomist, mille abil saab lastele teateid edastada või näiteks ülesandeid postitada

Milliseid võimalusi te veel näete Facebooki rakendamiseks õppetöö eesmärkidel?

K3: Grupitöödeks saaks kasutada ja mingiteks loovülesanneteks näiteks.

K2: Ja sinna võib tegelikult ju ka ülesandeid üles riputada. Ei ole vaadanud, kas sinna saab faile ka üles laadida, näiteks.

Gruppide puhul on õpetajate arvates oluline, et need oleksid kinnised, nii et säiliks siiski privaatsus ja igäüks ligi ei pääseks. Kuigi osad õpetajad leidsid, et Facebooki võimalused on üsna sarnased e-kooli võimalustele, siis ühe Facebooki plussina toodi esile, et seal on koheselt näha, kui õpilane on teadet näinud ning lapsel on võimalik seal samas oma arvamust teema kohta avaldada. See aitab luua olulist dialoogi õpetaja-õpilase vahel ning anda õpetajale tagasisidet, kui paljud on infoga kursis.

P1: Ja see on hea, et lapsed saavad sinna kommenteerida ja ise ka panna. Et ajaveebi saan ainult mina panna. Et tegelikult selle kommuuni puhulgi on väga hea, et lapsed saavad ise osaleda, et tegelikult on see väga hea.

P2: Ma ise alguses ei tulnudki selle peale, et nad ise võivad ka midagi panna. Mõtlesin lihtsalt, et vanematele panen e-kooli, et neile siia siis. Aga ma loodan, et äkki ta korra vaatab sinna, et õpetaja on midagi sinna pannud ning mis see on. Et midagi jääb sinna kahe kõrva vahele, et ei tule mul päris niimoodi silmaklapid ees tundi. Aga see kui nad ise hakkasid panema, siis näitas mulle, et nad suudavad ka praktiliselt mõelda ja jagada, et see nagu seob jällegi klassi.

Lisaks on Facebooki kujul tegemist noortele omase keskkonnaga ning kui õpetajad ponnistavad lastega portaalis suhtelmisse, siis võib see aidata vähendada põlvkondlike erinevusi õpilastega ning mõista paremini laste maailma.

Kuigi enamus õpetajaid tõid esile gruppide loomise võimaluse ja ideeliselt ei näinud selles ka midagi halba, siis realselt olid õpilastele oma grupi loonud vaid kolm õpetajat. Kaheldakse, kas algklassilaps, kes ei tohiks reeglite kohaselt suhtlusportaaliga veel ollagi, on õige sihtgrupp, kelle õppetöö Facebooki viia. Õpetaja jaoks võib lastega tegelemine portaalis, kus lapsed reeglite kohaselt ei tohiks viibida, tekitada tunde justkui õpetaja ise rikuks ka kuidagi reegleid.

K1: No kuna mina olen ikkagi 2. klassi õpetaja, siis pean leidma muud võimalused. Facebook-is ma seda ei teeks. Võib-olla ma ise ei ole seda nii omaks võtnud või ma ei tunne, et see oleks see õige koht. Nii väiksed lapsed ei tohiks seal kontot omadagi.

K3: Ma arvan sama, vara veel. Muidu saaks küll kasutada aga on ka teisi kanaleid.

Lastele grupi loonud õpetajate selgitustest nähtus, et nad üritavad aga seeläbi eksisteerivat olukorda, kus lapsed on sõbralistis, võimalikult kasulikult ja efektiivselt ära kasutada. Klassigruppi postitakse teateid tulevaste ürituste/tegemiste kohta, jagatakse kasulikke linke, esitatakse küsimusi jne. Ehk kumab läbi suhtumine, et kui lapsed portaalis juba nagunii on, siis tasub nendega midagi asjalikku ette võtta. Kaks Facebookis oma klassi grupi loonud õpetajatest on 6. klassi klassijuhatajad, st. nende õpetada on algklasside lõpuklass, milles käivad õpilased on enamasti saamas 13. aastaseks. Seetõttu ei pea õpetajad nii väga muretsema Facebooki vanusepiirangu pärast. Ühel juhul on tegemist aga nooremate õpilastega, mistõttu võib arvata, et õpetaja hinnangul kaaluvad suhtlusportaali võimalused, nagu otsene suhtlus ja dialoog, üles võimaliku reeglite rikkumise.

Lisaks hirmule reegleid rikkuda, tõid õpetajad probleemina esile õpetajate endi oskused ehk paljud vanemad pedagoogid ei pruugi üldse osata suhtlusportaali võimalusi kasutada. Kui õpetajad on oma oskustes ebakindlad, siis ei pruugi nad tunda end hästi keskkonnas, kus lapsed hakkaksid pigem õpetajat õpetama, mitte vastupidi.

R2: *Jah, et tegelikult kurb on öelda aga eesti keele õpetajad ei ole üldse väga tugevad arvuti kasutajad on minu kogemus olnud.*

R3: */.../ Viisime ennast sinna, kus on lapsed aga õpetajad ei tule nii ruttu järgi.*

See võib olla üks põlvkondlikest eripäradest, mis muudab õpetajatel ja õpilastel ühise keele leidmise keerulisemaks. Paljud tänased õpetajad on ise õppinud ja harjunud õpetama paberi ja pliiatsiga ning ei pruugi digimaailmas piisavalt hästi orienteeruda, et tunda end enesekindlana seal õpetades.

Kuigi vanemad inimesed võivad tõepoolest tehnoloogia võõramad olla, ei saa seda siiski laialdase üldistusena võtta. Ka antud uuringus tõestas üks õpetaja, et veidi vanemad inimesed võivad samuti väga edukalt tehnoloogiaga toimetada. Nimetatud õpetaja kasutab lastega infovahetuseks ja õppetöökks väga aktiivselt erinevaid Facebooki võimalusi.

R2: *Saab jah, ükskord ma need mälumängu numbrid, et mis rühmas keegi on, panin blogisse, linkisin Facebook-i, nägin kõik 29 tükki olid näinud. Ja siis ma panen alati mingi jabura pealkirja, et on huvitav. Et ta ei saa nagu aru, et teda jälle mujale pange meelitatakse, et sattus jälle õpetaja lõksu. Ja kõik teadsid, kuhu, mis numbri juurde pidi minema, mitte kordagi ei lugenud klassi ees.*

Kirjeldatud projekt toimus üle Eesti ja ka lapsed ise olid selles innukalt osalenud, millest võib järeldada, et lastele meeldivad uuenduslikud õppeviisid. Facebooki kasutab õpetaja julgelt ja kavalalt, nii et lastel oleks huvitav, kuid samas saaksid praktilise info kätte. Sama kooli

õpetajate puhul paistis ka muidu silma kaasaegsete lahenduste kasutamine- enamus osalenud õpetajatest pidas klassi blogi, kuhu postitasid laste töid, teateid, pilte jms.

IV Järeldused ja diskussioon

Käesolevas töös on esitatud uurimuse käigus tehtud põhijäreldused algklassiõpetajate ja õpilaste vahelistes Facebooki suhtlustrendidest ja nende mõjudest. Järeldused on üles ehitatud peatükis 1.5 välja toodud peamiste uurimisküsimuste kaupa. Diskussiooni osas esitan uurimistulemuste laiemat tõlgendust ning meetodi ja valimi kriitika osas analüüsin valitud meetodite sobivust ning võimalusi edasisteks uuringuteks.

4.1 Järeldused

4.1.1 Õpetajate hinnang sotsiaalvõrgustikes toimuvale interaktsioonile oma õpilastega

Uuringus osalenud õpetajad hindavad sotsiaalvõrgustikes toimuvat interaktsiooni õpilastega üsna passiivseks. Õpetajad eelistavad lastega Facebookis hoida distantsti: õpetaja jaoks on Facebook siiski personaalne, tööväliline keskkond, milles eelistatakse olla ehk lihtsalt kellegi sõber, õde või kaaslane, mitte õpetaja. Sama arvamust jagab Day et al. (2006), kes leiab, et Facebook on siiski personaalne ruum ja õpetajatele ei meeldi oma eraelu tegevuste, nagu Facebook, ühendamine oma igapäevaste ametialaste kohustustega. Lisaks tuleb tähelepanu pöörata asjaolule, et Eesti õpetajal oli 2011a. keskmiselt vanust 46,7a. (Kerb 2011), kuigi käesolevas uuringus osalenud õpetajad olid kõik natuke nooremad, siis päris mitmed lähenesid siiski nimetatud keskmisele vanusele. Ehk mitmed uuringus osalenud algklassiõpetajad on n-ö vanema põlvkonna inimesed, kes usun, et võivad ehk eelistada traditsioonilisemat õpilase-õpetaja suhet ning ei pruugi osata hinnata sotsiaalvõrgustike võimalusi. Sarnasel arvamusel on Vadrevu (2011), kes leiab, et õpetajate ja õpilaste vaheline *online* interaktsioon võib kaasa aidata Web 2.0 tehnoloogiate kooli sulandumisele, st. et tehnoloogiate nagu Facebooki sotsiaalne olemus võib lüüa kõikuma õpetaja ja õpilase suhete traditsioonilised piirid, mis on õpetajale turvatunnet loonud (Vadrevu 2011). Traditsioonilisus võib oluline olla just veidi vanemate õpetajate jaoks, kelle silmis ei ole digitaalne tehnoloogia veel harjumuspärane. Marc Prensky (2001) on öelnud, et tänapäeva noored ja täiskasvanud võivad kasutada veebi ja informatsiooni väga erinevalt lähtuvalt põlvkondlikest eripäradest. Kuigi üldjoontes on Prensky teooriad võrdlemisi radikaalsed, julgen nõustuda, et harjumused ja kombed, mis inimesi kasvades ümbritsevad, mõjutavad teatud määral edaspidiseid vaateid

ja harjumusi. Kuna enamused õpetajaid ja õpilasi on väga erinevatel aegadel ja erinevas keskkonnas kasvanud võivad nende harjumused erineda, seda samuti Facebooki suhtluse osas. Samas leiab Boyd (2007), et vaikselt on kasvamas õpetajate hulk, kes usuvad, et on vajalik olla kursis sotsiaalsete tehnoloogiatega ning lapsi nende kasutamisel toetada. Taolise suhtumise omaks võtmine võib paljudele õpetajatele olla keeruline, sest eeldab, et õpetajad loobuksid varasematest eelarvamustest tehnoloogia suhtes.

Antud uuringus osalenud õpetajad püüdsid küll suuremal või vähemal määral sotsiaalsete tehnoloogiatega Facebooki kujul kursis olla, kuid suhtumine oli mitmel juhul siiski pigem umbusklik. Harvade eranditega, tuli üldjuhul initsiatiiv suhtluseks laste poolt. Intervjuude põhjal võib järeldada, et õpetajad hoiavad suhtluse õpilastega *online* sotsiaalvõrgustikus teadlikult üsna tagasihoidlikuna. Lisaks põlvkondlikele eripäradele, julgen ühe põhjusena näha asjaolu, et algklassiõpetajad annavad õpilastele peaaegu kõiki aineid ise, mistõttu ollakse õpilastega iga päev pikki tunde koos. Kui õpetaja peaks õpilastega peale kooli samuti aktiivselt suhtlema ja tegelema, siis ei jääkski õpetajal võimalust eraeluks, vaid ta olekski 24h päevas õpetaja. Vadrevu (2011) on viinud läbi uuringu, milles uuris samuti õpetajate ja õpilaste suhtlusportaali interaktsiooni ning uuringus selgus, et õpetajate arvamus on, et nad on ka „kõigest inimesed” ja on ära teeninud „oma elu,” ilma, et peaks jagama oma Facebooki elu õpilastega.

Võib uskuda, et õpetajate jaoks on õpilastega teatud distantse hoidmine oluline selleks, et hoida oma õpetaja rolli. Kõik intervjuueeritud õpetajad eelistasid suhtlusportaaliga lastega suheldes just sellele rollile kindlaks jääda. See ei pruugi tähendada, et õpetaja peaks lastega ainult rangelt formaalselt suhtlema ja õhustiku teiselt tõesise hoidma, vaid seda, et sõbralikkus ja sõprus on kaks väga erinevat asja (Vadrevu 2011). Day et al. (2006) on uurinud põhikoolilaste ja õpetajate *online* suhtlust ja leidnud, et selles vanuses (13.-16.) on laste kognitiivne ja emotsionaalne areng faasis, kus õpetaja-õpilase suhtluse korraldamine on õpetajate kanda, sest õpilased ise ei pruugi veel suhtluse olemust ja mõju täielikult mõista. Seda enam võib sellist hinnangut rakendada tunduvalt nooremate õpilaste kohta, kelle suhtluspraktikad õpetajatega antud uuringu fookuses olid.

Samas võtavad õpetajad siiski n-õ „oma õpilaste“ sõbrakutsed vastu ehk õpetajad ei tõmba siiski jääka piiri oma õpetaja rolli ja eraelu vahele. Selle põhjuseks võib olla, et õpetajate jaoks on oluline õpilastega hästi läbi saada ja võib-olla kardavad õpetajad lastega suhteid rikkuda, lükates nende sõbrakutsed tagasi. Vadrevu (2011) on lähenenud kirjeldatud olukorrale

sotsiaalse kulu-tulu teooria kaudu leides, et õpilased, kes saavad õpetajatele sõbrakutseid, näevad selles kindlasti enda jaoks teatud väärtust. Õpetajad, kes leiavad, et oma eraelu endale hoidmine on olulisem kui õpilastega sideme loomine, ei võta õpilaste sõbrakutseid vastu, seevastu õpetajad, kes leiavad, et lastega Facebookis sõbrustamine on väärtuslikum kui oma privaatsus, võtavad laste sõbrakutsed vastu, kuid hakkavad kavandama võimalusi, kuidas oma eraelu siiski kaitsta (ibid). Selle põhjal võib järeldada, et käesolevas uuringus osalenud õpetajad leiavad, et lastega suhtlusportaalil „sõbraks” olemisel on väärtus, mis kaalub üles mõningase eraelu paljastamise ja privaatsusseadete muutmise vaeva.

Day et al. (2006) on leidnud, et kui õpetajad ja õpilased saavad Facebooki „sõpradeks” võib see mõjutada ka õpilase-õpetaja suhet koolikeskkonnas, mis tähendab, et *online* interaktsioon õpilaste ja õpetajate vahel peab olema väga ettevaatlik. Enamus uuringus osalenud õpetajatest oli vastupidisel arvamusel, uskudes et õpetaja ja õpilase Facebooki suhtlusele on üsna vähe mõju koolikeskkonnas toimuvale. Nii õpetaja-õpilase suhetele kui õppetööle. Õpetajad leidsid küll, et ehk aitab Facebook õpetaja ja õpilase vahel natuke suuremat ühisosa luua ja koolivälisel ajal lastele lähemal olla, kuid olulist tähendust sellel siiski ei nähtud. Kuna antud juhul oli õpetajate ja õpilaste interaktsioon üsna passiivne, siis see võib olla üheks põhjuseks, miks üsna kaootilise suhtlusele erilist tähendust ei omistata.

Julgen arvata, et käesolevas uuringus osalenud õpetajad hindasid Facebooki suhtluse mõju koolile väheseks seetõttu, et õpetajad olid ise üsna ettevaatlikud lastega suheldes, hoides suhtluse neutraalse. Seejuures kasutasid õpetajad Facebooki kaudu saadavat lisainfot, et teadlikult koolis toimuvat mõjutada, näiteks et näha läbi lastepoolseid välja mõeldud vabandusi, miks kodused ülesanded on tegemata. Samas võib taolise info kasutamine olla laste privaatsuse mitte austamine. Kui laps on koolivälisel ajal Facebookis, siis tegelikult on see tema vaba aeg ning lapse või lapsevanemate suunata, kuidas seda kasutada. Privaatsus võib olla üks põhjus, miks maailmas omistatakse üsna suurt mõju õpetaja-õpilase koolivälisele suhtlusele. Näiteks võib tuua teooria osas kirjeldatud olukorra, kus mitmed USA kooli ringkonnad on keelustanud õpetajatele igasuguse mitte ametialase suhtluse õpilastega (Begovic 2011). Seejuures Nielsen (2012) leiab, et õpetaja ja õpilase vaheline interaktsioon on oluline ja mõttekam on seda arendada keskkondades, mis on noortele omased, mitte sundida neid mõnevõrra iganenud viisidel õpetajatega suhtlema.

4.1.2 Õpetajate hinnang, kuidas Facebookis õpilastega suhtlemine mõjub portaali kasutuspraktikatele

Intervjueeritud õpetajad hindavad ise õpilastega Facebookis suhtlemise mõju üsna väheoseks. Tähelepanuväärne on, et nende vastustest ilmneb vastupidine - tegelikult on õpilaste sõbralisti lisandumine üsna palju õpetajate portaali kasutusharjumusi muutnud. Facebooki seaded võimaldavad kasutajatel kontrollida, kellega interaktsiooni laskutakse ja mis ulatuses ehk lehekülge võimaldab rohkelt seadeid, mida sätestades saab kasutaja reguleerida oma suhtlusportaali suhteid (Vadrevu 2011). Enamus õpetajaid oli pärast lastega „sõbraks” saamist kohandanud oma profiili privaatsusseadeid, loonud sõbralistis eraldi nimekirju ning ühel juhul palunud oma sõpradelgi endast pilte enam mitte lisada. Julgen arvata, et kirjeldatu põhjal võib järeldada, et õpilastega suhtlusportaalisis „sõbraks” saamine mõjutab tegelikult üpris palju õpetaja portaali kasutuspraktikaid. Õpetajad ise ei pruugi sellele erilist tähendust omistada võib-olla seetõttu, et Facebookis võtab kirjeldatud muudatuste ellu viimine vaid mõne hetke aega, mistõttu ei pruugi muudatused eriti olulised tunduda.

Vestlustest järeldub, et õpetajate jaoks on väga oluline anda lastele head eeskuju ning kui isiklikus elus tunnevad õpetajad end ehk vabamalt, siis lastele seda näidates, kardetakse kaotada autoriteeti. Lastega lähedasi suhteid luues mõtlevad õpetajad esmalt ohtudele ja seejärel võimalustele ning käituvad vastavalt. Samas Mazer et al. (2007) poolt läbi viidud uuringu tulemustest nähtub, et kui õpetaja avalikustab mingil hulgal enda kohta infot, siis sellega võib kaasneda õpilaste motivatsiooni kasv, aktiivsem osalus õppimises ja mugavam klassiruumi kliima. Samal ajal võivad aga õpetajad info avalikustamisega rikkuda sobivuse piire ning kaotada laste usalduse (ibid). Enamus antud uuringus osalenud õpetajatest ei olnud valmis kirjeldatud riski võtma ning olid oma õpetaja rolli säilitamiseks Facebookis kasutusele võtnud nii enesetsensuuri kui strateegilise info jagamise, välistades seeläbi suuresti võimalused soojemaks klassikliimaks ja isiklikumaks suhteks õpilastega.

Kuna eelnevalt selgus, et õpetajatele on oluline säilitada oma õpetaja roll, siis arvan, et enesetsensuuri kasutuspõhjuseks on kartus tegevuste (nagu teiste postitamine) pärast, mille üle õpetajatel endal kontrolli pole ning mis võivad kahjustada nende rolli. Mazer et al. (2007) on samuti nõus, et kuigi õpetajatel on kontroll selle info üle, mida nad ise avalikustavad, siis sellegipoolest võib keegi teine postitada õpetaja seinale midagi sobimatut või laimavat.

Õpetajate privaatsussätete seadistamise põhjus võib olla sama, mis enesetsensuuri puhul- rolli säilitamine. Seejuures Christofides et al. (2010) on viinud läbi uuringu, millest selgus, et 93,2% täiskasvanutest teadis, kuidas oma privaatsussätteid Facebookis seadistada, kuid reaalselt seadistas privaatsussätteid 82,9% osalenutest. Ehk võib näha, et tegelikult ei kipu kõik võimalusest teadlikud täiskasvanud oma privaatsussätteid muutma, mistõttu on üsna tähelepanuväärne, et enamus uuringus osalenud õpetajatest oli seda siiski teinud. Mazer et al. (2007) on kirjutanud, et juhul kui õpetajad näitavad end õpilastele Facebookis pingevaba persoonina koos meelelahutuslike piltide ja postitustega, kuid klassiruumis esinevad range ja nõudlikuna, siis võib see õpilastele mõjuda negatiivselt ja segadust tekitavalt. Sellest tulenevalt võib arvata, et enamus uuringus osalenud õpetajatest on käitunud õigesti säilitades Facebookis samuti õpilaste jaoks õpetaja rolli ning hoidudes liigsest familiaarsusest.

Sarnaselt kõhklevale hoiakule, kas lastega „sõbrustamine” õpetajate endi suhtlusportaali kasutust mõjutab, olid õpetajad skeptilisel seisukohal ka selles osas, kas nende kohalolu laste portaali kasutust mõjutab. Enamus õpetajaid arvas, et olulist mõju nende kohalolek laste tegemistele ei avalda. Seda kinnitab tõsiasi, et lapsed on need, kes õpetaja sõbralisti lisavad, mitte vastupidi. Juhul kui lapsed mõtleksid ette, et õpetajad hakkavad kõiki nende toimetusi nägema, siis tõenäoliselt ei saadaks nad nii usinalt õpetajatele sõbrakutseid. Seda põhjusel, et üsna sageli pärast n-ö kokkupõrget õpetajaga, blokeerib laps oma tegemised õpetaja silme eest ära ehk tegelikult lapsed ei poolda õpetaja silma all olemist väljapool kooli.

Lastele ei pruugi meeldida, et isegi kodus oma arvutis toimetades võib õpetaja neid kontrollida. Sarnaselt õpetajale on õpilasel samuti õigus oma privaatsusele, lapse silmis võib õpetaja sekkumine tema suhtlusportaali tegemistesse olla tema isiklikku ruumi tungimine, kus ta sooviks suhelda oma sõpradega nii nagu tema seda soovib. Kuigi pakun, et õpetajate eesmärgid laste tegemistesse sekkudes on heatahtlikud, siis peaksid õpetajad austama laste õigust privaatsusele ja eneseväljendusele natuke rohkem. Julgen arvata, et kui keegi õpetaja täiskasvanud sõpradest natuke kohatu nalja teeks või veidi sobimatuid väljendeid kasutaks, siis ei toimuks sekkumist. Teisalt tuleb siinkohal aga arvestada, et algklassiõpilane on siiski laps ja võib teadmatusel endale kahju teha. Hew (2011) on uurinud õpilaste Facebooki kasutust ja toonud esile näiteks võimaluse, et õpilased võivad endast ebasobivaid pilte üles laadida. Lapsed ei mõtle selle peale, et veebi riputatud materjal võib ka aastaid hiljem ülesleitav olla ja rikkuda nende tulevase võimalusi, näiteks karjääriks (Hew 2011). Sellisel juhul on siiski hea, kui on olemas täiskasvanu, kes silma peal hoiab, iseasi, kas see peaks olema õpetaja, kes seda oma vabast ajast teeb ja lapsega seeläbi n-ö koju kaasa läheb.

Sonia Livingstone (2008) on esitanud arvamuse, et üks põhjus, miks lapsed *online* maailma üldse nii õhinal omaks võtsid on, et see on keskkond, kus lapsed saavad omavahel ilma otsese täiskasvanu järelvalveta suhelda. Nüüd kui õpetajad samuti Facebookis on ja silma peal hoiavad, ei saa lapsed enam nii vabalt toimetada ja hakkavad otsima viise, kuidas õpetaja silma alt pääseda. Marwick ja Boyd (2010) on oma uurimuses leidnud, et noored muretsevadki rohkem selle üle kui õpetajad, vanemad või mõned muud autoriteetsed inimesed nende postitusi näevad, mitte selle üle, et võõrad nende toimetusi jälgida saavad. Taoliseid autoriteetseid isikuid kirjeldavad Marwick ja Boyd (2010) kui „košmaarset auditoriumi” (*Nightmare readers* i.k). Marwicki ja Boydi (2010) sõnul peavad olema suhtlusportaali kasutajad tähelepanelikud, sest sinna koonduvad erinevad inimesed kokku ja kunagi ei saa kindel olla, kes auditoriumist momendil meie postitusi jälgib ja sisuga tutvub. EU Kids Online (2011) andmetel on Eesti 9.-16 aasta vanustest lastest seadistanud privaatsussätteid 31%-i. Ehk suurema enamuse laste Facebooki toimetused on siiski avalikud ning nähtavad nii õpetajale kui kõigil teistele. Samas kui õpetaja sekkub laste toimetustesse tehes märkuse millegi ebasobiva kohta, võtavad lapsed samuti kasutusele strateegilise info jagamise ja sõbralisti selekteerimise taktikad. Õpetaja silmade eest tegemiste peitmine on laste jaoks tõenäoliselt kõige lihtsam viis, kuidas õpetaja edaspidist sekkumist ära hoida.

Seejuures nähtus intervjueritud õpetajate kogemustest, et mõned õpilased mõtleavad ennatlikult selle peale, et õpetajat „sõbraks” võttes muutuvad kõik ta tegevused nähtavaks ning ei saada õpetajale sõbrakutset ega võta õpetaja saadetud kutset vastu. Taoline käitumine ei pruugi ilmtingimata tähendada, et antud lapsed tahaksid oma sobimatut käitumist varjata, võib-olla lihtsalt ei soovita vabal ajal õpetajaga seotud olla, samuti nagu õpetajad ei soovi lastega vabal ajal väga aktiivselt suhelda. Õpetajate kogemustele tulenevalt võib väita, et mõned lapsed võivad sellest aru saada enne kui sarnane intsident realselt juhtunud on ja seetõttu hoiduda õpetajaga „sõbraks” saamast.

4.1.3 Facebooki kasutamine õppetööga seotud eesmärkidel

Noortele omastes kanalites suhtlemiseks ja õppetöö korraldamiseks olid mõned vestlustes osalenud õpetajad loonud klassigrupi ning ka teised nägid grupi loomist peamise võimalusena, kuidas lastega Facebookis suhelda ja samas säilitada õpetaja roll.

Ajakirjanik ja meediaõpetaja Rein Sikk (2012) on samuti oma õpilastele Facebooki grupi loonud ja kirjeldab seda kui väga head võimalust õpilaste mõtete nägemiseks, lastega diskussiooni laskumiseks ja uute ideede saamiseks. Kuigi nimetatud meediaõpetaja andis tunde natuke suurematele lastele, siis klassigrupi võimalikud funktsioonid jäävad Facebooki keskkonnas ikkagi samaks ehk õige kasutuse korral võib taoline grupp olla väga tänuväärne. Siku (2012) poolt mainitud plussid võivad olla põhjuseks, miks osad intervjuueeritud algklassiõpetajad olid samuti oma klassi Facebooki grupi loonud.

Õppetöö Facebooki viimisel nägid õpetajad ühe probleemina veel endi oskuseid- paljud vanemad pedagoogid ei pruugi puhttehniliselt osata portaali võimalusi kasutada. Praegustel algklassilastel ja õpetajatel võib olla mitmeid põlvkondi vahel, mistõttu on nende arusaamad ja kogemused väga erinevad. Näiteks Prensky (2001) on väga radikaalsel seisukohal, et tänased õpilased mõtlevad ja töötlevad infot täiesti erinevalt võrreldes oma eelkäijatega. Bayne ja Ross (2010) leiavad samuti, et tänapäeva suur digitaalsuse ülekaal mõjutab natuke ka õpetaja-õpilase suhet. Antud uuringus osalenud natuke vanemad õpetajad olid arvamusel, et isegi kui neile meeldiks mõte õppetöö Facebookiga siduda, siis jääb neil oskustest napiks. Õpetajate vähene kompetentsus tehnoloogia maailma osas kuvas vestlustest läbi ka kaitsva suhtumise kujul – ühtegi eksisammu ei julgetud omaks võtta, vaid alati leiti mõni faktor, mis eksimuse või ohu tingida võis. Selline hoiak väljendab üsna märgatavalt ebakindlust.

4.2 Diskussioon

Antud uurimuse jaoks läbi viidud vestlustest algklassiõpetajatega ilmnes, et nii algklassiõpetajad kui –õpilased on mõlemad küllaltki aktiivsed Facebooki kasutajad, kelle teed ühes keskkonnas koos olles sageli ristuvad. Kuna praegused algklassilapsed kasvavad ajastul, kus kõik ümbritsev üha enam digitaliseerub, suhtuvad õpetajad laste Facebookis viibimisse kui üsna loomulikku nähtusesse.

Uuringus osalenud õpetajate jaoks oli Facebook muutunud millekski loomulikuks ja tavaliseks, igapäevaseks suhtluskanaliks. Selles, et õpilased portaalis samuti on ning aeg-ajalt suhtlevad ei nähtud midagi ebatavalist. Veidi ehk muretseti privaatsuse ja õpetaja rolli üle, kuid üldjoontes ei olnud õpetajate arvates lastega suhtlusportaalis suhtlemises midagi halba. Samas mujal maailmas ei suhtuta õpilase-õpetaja *online* suhtlusesse niivõrd rahulikult. Antud teemal peetakse põhjalikke debatte, mis on viinud selleni, et mitmed USA kooli ringkonnad

on keelustanud õpetaja ja õpilase vahelise igasuguse „mitte ametialase ja/või personaalse kommunikatsiooni” ükskõik, mis vahendite kaudu (kaasa arvatud ja mitte ainult sotsiaalvõrgustikud) (Begovic 2011). Tähelepanuväärne on, et käesolevas uuringus osalenud õpetajad tõid murepunktidena esile ainult enda privaatsuse ja õpetaja rolli, asjaolu, et laste privaatsus saab kannatada ja antud juhul ehk isegi rohkem, ei märgitud kordagi ära. Ka enamuse debatte, mis on keelud põhjustanud, keskenduvad sellele, et lapsed saavad õpetaja kohta liiga palju infot ja võib-olla sobimatut infot ning on üsna raske leida arutelu, kus pöörataks lapse privaatsusele tähelepanu. Jääb mulje justkui täiskasvanu ehk õpetaja on ainus, kellel on õigus privaatsusele. Samas on küsitav kuivõrd eetiline ja aktsepteeritav on, et õpetaja saab suhtlusportaali kaudu pidevalt õpilase eraellu sekkuda.

Õpetajate sekkumise kasuks räägib fakt, et algklassilapsed on väikesed lapsed, kes võivad teadmatuses endale suhtlusportaalis kahju teha. Samas, mida suuremaks laps kasvab, seda olulisemaks muutub lapse jaoks privaatsus ja aina rohkem peaks laps ise oma tegevuste eest vastutama. Kuigi Facebook on avalik koht, kus privaatsussätteid mitte seadistades ongi kõigil õigus ja võimalus teise tegemistesse sekkuda ja kommenteerida, siis leian, et kui sekkumine läheb portaalist väljapoole, muutub see juba eraellu tungimiseks.

Samas, kuna algklassiõpilased on siiski väikesed lapsed, siis nagu ülalpool mainisin, on oluline muuta sotsiaalvõrgustikud sisuliselt neile turvalisemaks, sest on ilmne, et lapsed paratamatult kasutavaid neid keskkondi. Sisuliselt turvalisemaks muutmise üheks võimaluseks on veebipolitseinikud, kes lisaks murelike kodanike küsimustele vastamisele saaksid silma peal hoida ka ilmselgelt alla vanusepiiri jäävatel portaali kasutajatel ning vajadusel seisma selle eest, et nende konto saaks kustutatud. Sellisel juhul ei oleks tegemist õpetajaga, kes lapsega n-ö koolist koju kaasa tuleb, vaid tegemist oleks neutraalse osapoolega, kelle töö olekski keskkonnas ohutust ja korda tagada.

Lisaks privaatsuse rikkumise ohule, võib Facebooki suhtlus olla ohuks nii õpetaja kui õpilase mainele. Mõlemad pooled võivad Facebookis saada teineteise kohta rohkem informatsiooni, kui koolikeskkonnas suheldes ning see võib muuta õpilase arvamust õpetajast ja vastupidi. Fulmeri (2010) sõnul on esinenud mitmeid juhtumeid, kus õpetajaid karistatakse või jäetakse õpetaja litsentsist ilma veebis ebasobilike piltide või postituste tegemise eest. Mitmed USA koolid on keelustanud ka õpilastele veebipõhiste sotsiaalvõrgustike kasutamise ning sellega on kaasnenud rohkelt kohtuprotsesse küsimuses, kas koolid rikuvad õpilaste õigusi karistades neid väljapool kooli sotsiaalvõrgustike kasutamise eest (ibid). Sellest tulenevalt on näiteks

Connecticutis alustatud seadusloomet, mis keelustaks koolidel õpilaste karistamise *online* postituste tõttu, v.a juhul kui postitus teeb kellelegi kahju (ibid). Ehk tegelikult võib eeldada, et kuna niivõrd ranged meetmed on kasutusele võetud, omistatakse Facebooki suhtlusele märkimisväärset mõju. Ja samas nähtub, et üha rohkem on hakatud ka privaatsuse küsimusele tähelepanu pöörama.

Võimalused ja ohud kipuvad käima käsikäes, mistõttu lisaks eelpool toodud ohtudele kaasneb õpetaja ja õpilase Facebooki suhtlusega hulgaliselt võimalusi. Ajakirjanik ja meediaõpetaja Rein Sikk (2012) on arvamusel, et „FB on paslik paik kõikvõimalikeks ajurünnakuteks, uute ideede testimiseks, kus võrdsena saavad sõna võtta nii õppurid, õpetajad kui ka kooli direksioon.” Seejuures on Sikk (2012) ise katsetanud Facebooki õppetöö edendamiseks ja diskussiooni arendamiseks ning leiab, et suhtlusportaal aitab kahtlemata muuta suhtluse õpilastega sisutihedamaks ja toob kaas huvitava ning vajaliku diskussiooni. Julgen arvata, et on oluline, et traditsioonilised õppemeetodid täielikult ei kaoks, kuid samavõrd oluline on, et õppetöö põhineks diskussioonil. Kuna õpilased on need, kelle jaoks õppetöö kõige vajalikum on, peaks olema õpilastel võimalus oma arvamust ja mõtteid avaldada ning nende üle arutleda. Leslie Nielsen (2012) leiab samuti, et Facebook annab õpetajale olulise võimaluse õpilastega dialoogi luua keskkonnas, mis noortele on omane ja kus nad end enesekindlamalt ja julgemalt tunnevad. Selleks, et kirjeldatud diskussioon saaks toimida ning mõlemad pooled end selles osas hästi tunneks, on oluline, et õpetajad viiksid end sotsiaalvõrgustike ning tehnoloogia maailmaga üldiselt kurssi. Praegusel hetkel ilmnes ka intervjuudest, et mitmed õpetajad ei oska noortele igapäevast „keelt.“ Facebooki olemus ja võimalused võivad jääda õpetajale mõistmatuks ning seetõttu võib õpetaja teadmatusest või oskamatuses tingituna rikkuda võimaluse lapsega hea kontakt luua.

Veel ühe võimalusena näen, et Facebooki suhtlus võib aidata lähendada kahte erinevat põlvkonda, kuhu õpetajad ja õpilased enamasti kuuluvad. Kuigi eelnevalt tõin esile personaalse info avalikustamisega kaasnevad ohud, siis lisaks võib see olla võimaluseks aidata erinevatel põlvkondadel teineteist natuke paremini mõista. Kui õpetajad näevad õpilaste personaalset elu, nende vaba aja tegemisi, hobisid, lemmikmuusikat ja –filme ning vastupidi, võib see ehk aidata paremini näha eri põlvkondade väärtuseid ja tavasid. Hobide ja huvide nägemine ei pruugi küll erinevate põlvkondade vahele täielikku mõistmist tuua, kuid aitab ehk paremini näha maailma lapse vaatenurgast ja vastupidi. See tähendab, et tegelikult on oluline, mida Facebookis ära märkida ja mida postitada, sest see võib mõjutada kellegi kujutluspilt sinust ja sinu vaatest maailmale. Facebooki postitades ja infot avaldades, tuleb

alati arvestada nähtamatu auditooriumiga ehk asjaoluga, et postitatud infot võivad jälgida inimesed, kellest postitajal aimugi ei ole. Näiteks võib laps postitada ebasobiva pildi põhjusel, et see on tal sõbrannaga süütu omavaheline nali, samas tegelikult näevad seda veel paljud inimesed, kes võivad sellest hoopis midagi muud välja lugeda. Sama kehtib ka õpetaja postitustega, kunagi ei tea, mida keegi võib sellest välja lugeda ja mida saadud infoga teha. See tähendab, et õpetaja ei peaks nii väga muretsema selle üle, kas ta mõjub Facebookis endiselt õpetaja rollis, vaid pigem võiks üldiselt jälgida, kuivõrd isiklikku informatsiooni, millisele publikule avaldada tasub. Informatsioon, mida oleks ohutu jagada võõra publikuga ei kujunda tõenäoliselt ohtu ka õpilastega suhtlemisele, vaid võib pigem anda suhtlusele lähedasema vormi.

Leian, et selleks, et õpetajad mõistaksid laste privaatsuse olulisust ning asjaolu, et personaalsus ei pruugi õigesti toimides halba tähendada, on oluline luua õpetajatele juhised või koolitused, mis aitaksid Facebookis orienteeruda. Kuna sotsiaalvõrgustikud on praeguses maailmas tugevalt kanda kinnitanud ja suure tõenäosusega pikaks ajaks, siis võiks kaaluda teema käsitlust juba õpetajakoolituses ning õpetavatele õpetajatele järelkoolituse kujul.

4.3 Meetodi ja valimi kriitika

Meetodid, mida kasutasin empiirilise materjali kogumiseks osutusid sobivateks ja võimaldasid materjali uurimisküsimustele vastamiseks.

Uurimistöö jaoks koostatud põhjalik semi-struktureeritud intervjuukava võimaldas rühmaintervjuusid läbi viies paindlik olla. Avatud küsimused ja vähene piiritletus aitasid kaasa õpetajate vahelise diskussiooni tekkimisele. Seejuures toetas intervjuukava struktuur vestluste fookuses püsimist ja aitas jälgida, et ükski oluline teema vahele ei jääks. Küsimused olid ette valmistatud nii, et aitasid algul õpetajatel teemasse sisse elada ning seejärel sujuvalt teemasse rohkem süvitsi minna. Küsimused toimusid eesmärgipäraselt.

Leian, et fookusgrupi intervjuude meetodi valimine vestluste läbi viimiseks üldjoontes õigustas ennast, sest tõi kaasa õpetajate vahelise arutelu, mille kaudu jõudsid õpetajad mitmete huvitavate tähelepanekute ja järeldusteni, milleni üksikintervjuude puhul võib olla ei oleks jõudnud. Seejuures oleks veel parem variant olnud suurema osalejate arvuga

fookusgruppide läbi viimine, kus oleks olnud veel rohkem osalejad ning seetõttu ehk veelgi laialdasem diskussioon.

Rühmade väiksusest on tingitud ka üldise valimi üsna väikeseks ja suhteliselt homogeeneks jäämine. Võib-olla suurema valimi puhul oleks mingid mustrid veel rohkem välja joonistunud ning oleks saanud teha kaalukamaid järeldusi. Samas kaldun arvama, et valimis osalenud õpetajad ei erine märkimisväärselt valimist välja jäänud õpetajatest ehk nendest, kellel pole lapsi Facebooki sõbralistis. Arvan, et valimis osalenud õpetajad on ehk mõnevõrra vabameelsema suhtumisega ning julgevad rohkem erinevate võimalustega katsetada, kuid muus osas ei eristu tähelepanuväärselt teistest õpetajatest. Võiks arvata, et valimis osalenud õpetajad on võib-olla tehnoloogiateadlikumad, kuid samas mitmed neist tunnistasid vastupidist, mistõttu ei usu, et nad selles vallaski kuidagi teistest õpetajatest eristuks või eelist omaks.

Läbi viidud rühmaintervjuud toimusid vabas õhkkonnas. Õpetajate endi jaoks tundus teema samuti huvitav ja aktuaalne olevat, mistõttu tekkis aktiivne arutelu ning osalejad näisid end hästi tundvat.

Kuigi rühmaintervjuudeks koostatud intervjuukava oli väga põhjalik ja käsitles kõiki vajalike teemasid, et uurimisküsimustele vastata, siis esimese intervjuu käigus täheldasin, et liigne põhjalikkus oli ehk kava miinus, mitte pluss. Seda põhjusel, et kuigi küsimused olid erinevalt esitatud, siis sisuliselt tuli vastus mitmel juhul siiski sama. Lähtuvalt varasemast vähesest intervjuueerimiskogemusest ei osanud seda kohe alguses ette näha. Pärast esimese intervjuu läbi viimist viisin kavas läbi väikesed korrektuurid ja ülejäänud vestlused sujusid kordusküsimusteta.

Nagu bakalaureusetöök läbi viidud vestluste puhul, täheldasin ka seekord, et mõned osalejad kipuvad teiste varju jääma. Kuna see oli varasemast meeles, üritasin tähelepanelikult jälgida, et kõik sõna saaksid, vajadusel pöördusin eraldi kellegi poole. Sellegipoolest võis hiljem transkribeerides märgata, et mõni õpetaja jäi siiski mõnel juhul natuke tagaplaanile.

Lisaks täheldasin, et intervjuud läbi viies tasub julgelt küsida kavaväliseid küsimusi, mis mõne teema puhul esile tulevad. Nii võib saada kasulikku informatsiooni ja teema võib avaneda hoopis teise nurga alt, mis muidu oleks võib-olla käsitlemata jäänud.

Kuna enda kui intervjuuerija varasemad kogemused on suhteliselt vähesed, jäin üldjoontes oma intervjuerimisega rahule. Eesmärk saada uurimisküsimustele vastused sai täidetud.

4.4 Edasised uuringud

Kuna õpetajate ja õpilaste Facebooki suhtluse temaatikat pole Eestis veel eriti uuritud ja mujal maailmas on tegemist samuti küllaltki värske teemaga, siis kindlasti peaks seda edasi uurima. Teema olulisust kinnitab ka käesoleva uurimuse tulemusena selgunud asjaolu, et õpetajad ja õpilased on sageli Facebookis „sõbrad” ning portaali seotakse ka õppetööga.

Käesolevast uuringust selgus, et mõned valimisse kuulunud õpetajad, kes on lastega Facebookis „sõbrad,” on teinud õpilastele suhtlusportaali klassigrupi, kuhu postitavad koolialast infot. Õpetajad, kes ise gruppi veel teinud ei olnud, peavad mõtet samuti kasulikuks. Huvitav oleks uurida, kuidas õpetajad ja ka lapsed õppetöö sidumist suhtlusportaaliga ning digitaalse tehnoloogiaga näevad, nii praegu kui tulevikutrendide osas. Lisaks võiks uurida, mismoodi lapsed suhtuvad sellesse, et õpetajad nende tegemistesse Facebookis sekkuvad, kuivõrd nad üldse teadvustavad õpetajate kohalolu.

Veel võiks olla huvitav uuringut laiendada teemal, mis käsitleb lapsevanemate lävimist õpetajatega suhtlusportaali kaudu. Antud uuringust selgus, et mitmed lapsevanemad on õpetajatel samuti „sõbrad” ning aeg-ajalt suhtlevad. Võiks uurida põhjalikumalt, kuidas õpetajad ning lapsevanemad suhtlevad, millistel ajenditel ning kuidas suhtuvad vanemad sellesse, et õpetajad lapsi portaaliliselt kontrollivad.

Kokkuvõte

Võtmesõnad: Facebook, algklassiõpetajad ja –õpilased, õpetaja ja õpilase *online* interaktsioon, sotsiaalvõrgustikud, põlvkondade erinevused, privaatsus sotsiaalvõrgustikes.

Õpilaste ja õpetajate sotsiaalvõrgustike kasutus on viimasel ajal leidnud üsna palju kajastust nii massimeedias, kui ka uurijate huviorbiidis. Sellegipoolest on algklassilaste ja algklassiõpetajate Facebooki interaktsiooni kujul tegemist üsna uudse uurimisteedega, mis ei ole veel nii laialdast kajastust leidnud. Käesoleva magistritöö üldine eesmärk ongi teemale ka kirjeldatud vaatenurgast pisut valgust heita.

Antud uurimustöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas hindavad õpetajad endi ja laste vahelist Facebooki suhtlust ning interaktsiooni. Uuring püüab vastust leida küsimustele, kui aktiivne on algklassiõpetaja ja –õpilase Facebooki suhtlus, milline on õpetajate hoiak lastega portaalis suhtlemise osas, kuidas võib Facebooki „sõprus“ koolikeskkonnale või portaali kasutusele mõju avalda, millise rolli õpetajad Facebookis võtavad. Teema on oluline, sest algklassilaste kujul on tegu kasutajatega, kes tegelikkuses ei tohiks nimetatud sotsiaalvõrgustikes viibida. Lisaks on teemat oluline käsitleda põhjusel, et tegemist on üsna konfliktse valdkonnaga – info, mis võib sobida pere ja sõprade silmadele, ei pruugi kontekstuaalselt sobida õpetaja või õpilase silmadele ning see seab õpetaja-õpilase Facebooki „sõpruse“ õigustatuse eetilise küsimärgi alla.

Töö teoreetiline osa andis ülevaate teemat raamistavatest suurtest teooriatest, nagu Mannheimi põlvkondade teooria, ning tutvustas sotsiaalvõrgustike kontseptsiooni nii laiemalt, kui lähtuvalt õpetajate ja õpilaste eripäradest. Empiirilise materjali kogumiseks viisin läbi neli fookusgrupi intervjuud, valimiks oli 11 algklassiõpetajat neljast erinevast Eesti koolist. Intervjuudest saadud andmeid analüüsisin kvalitatiivsel sisuanalüüsi meetodil. Fookusgrupi intervjuude tulemused, analüüs ning sellel põhinevad järeldused ja diskussioon on välja toodud töö neljas põhiosas. Uurimuse käigus kogutud ja analüüsitud materjali põhjal võib esile tuua järgnevad peamised tulemused.

Fookusgrupi intervjuude analüüsist nähtus, et õpetajad hindavad üldjoontes oma sotsiaalvõrgustike interaktsiooni õpilastega tagasihoidlikuks. Lastega suheldakse üsna harva ning ka siis enamasti õpilaste initsiatiivil (v.a klassi grupid) ja koolialastel teemadel. Õpetajate hoiak lastega Facebookis suhtlemise osas on üsna neutraalne, midagi halba selles ei

nähta, kuid samas hoitakse siis turvalist distantsi. Õpetajad ei julge ega pea õigeks, näidata end õpilastele personaalsest küljest, vaid ka Facebookis eelistatakse säilitada laste jaoks õpetaja roll. Selle põhjuseks võib pidada soovi hoiduda töö- ja eraelu segamisest ning samuti laste silmis autoriteedi tagamist. Intervjuudest nähtus, et kuna õpetajate-õpilaste suhtlus on sotsiaalvõrgustikus üsna tagasihoidlik ning akadeemilist laadi, siis *online* suhtlus koolikeskkonnas toimuvat märkimisväärselt ei mõjuta.

Vestlustest nähtus, et kui koolikeskkonnas toimuvat Facebooki „sõprus“ oluliselt ei mõjuta, siis portaali kasutuspraktikaid mõjutab märgatavalt. Enamus uuringus osalenud õpetajatest oli pärast lastega „sõbraks“ saamist võtnud kasutusele mõne privaatsusstrateegia, enim kasutati privaatsussätteid, mille abil piirati õpilastele nähtava info hulka. Õpetajate hinnangul mõjutas omavaheline *online* „sõprus“ laste portaali kasutuspraktikaid veidi vähem: selgus, et õpetajate hinnangul ei mõtle lapsed ette, et õpetaja „sõbraks“ lisamine tähendab pidevat n-ö luubi all olemist ning avastavad selle alles siis, kui on õpetaja käest näiteks sobimatu pildi pärast pahandada saanud.

Kuigi vaid kolm vestlustes osalenud õpetajatest olid kasutanud võimalust õppetöö Facebooki viia, olid kõik ühel nõul, et parim viis selleks on klassile grupi loomine. Kolm õpetajat, kes grupi loonud olid kasutasid seda üsna aktiivselt ning leidsid, et see on mugav viis lastele lähedal olla ning dialoogi arendada.

Klassile grupi loomine on üks võimalustest, mis õpetaja ja õpilase Facebooki sõprusega kaasneb, lisaks on Facebookis suhtlemine hea võimalus õpetajatele viia end paremini kurssi noorte maailmaga. Kuna õpetajad ja õpilased esindavad reeglina erinevaid põlvkondi, võib neil sageli olla raske mõista üksteise tõekspidamisi või vaateid maailmale. Facebooki „sõprus“ võib mõlemale poolele avaldada rohkem infot, mis aitab paremini teineteist mõista ning lähedasemaid suhteid luua. Samas on alati oht, et nähtav informatsioon ei kujunda mainet positiivselt ning võib tugevalt õpetaja-õpilase suhteid kahjustada.

Informatsiooni avalikustamisega kaasneb ka privaatsusküsimus. Intervjuud näitasid, et õpetajad peavad Facebooki n-ö „oma ruumiks,“ mida õpilastega nii väga jagada ei soovita. Seejuures leidsid õpetajad aga, et neil on õigus sekkuda laste „oma ruumi“ ning toimetustesse nähes midagi, mis õpetaja hinnangul on sobimatu. Kuigi algklassilapsed on väga noored ja reeglite kohaselt ei tohiks Facebookis viibidagi, kehtivad neile täpselt samad õigused

privaatsusele. Õpetajad peaksid toetama laste iseseisvust ning koolivälisel ajal jätma lastel silma peal hoidmise lapsevanematele.

Edasised uuringud võiksid pühenduda välja selgitamisele, kuidas saaksid õpetajad ja õpilased olla Facebookis „sõbrad,“ nii et sellega kaasneks minimaalselt ohte ja maksimaalselt võimalusi. Momendil ilmneb, et õpetajatel on puudu teadmistest nii sotsiaalvõrgustike olemuse kui seal käitumise kohta, mistõttu võiksid uurijad-teadlased kaaluda võimalust koostada õpetajatele juhendmaterjal, mis aitaks neil sotsiaalvõrgustike maailmas orienteeruda.

Summary

„Primary school teachers and students communication on Facebook: teachers’ experience“

Keywords: Facebook, primary school teachers and children, teachers and children online interaction, social networks, generational difference, social networks privacy.

Students and teachers use of social networking sites has been a topic that has been discussed about both in the mass media and among academic communities for the last few years. However, primary school children and teachers Facebook interaction is quite novel approach that has not been studied that extensively. The general aim of this master`s thesis is to give an overview about the described subject.

The aim of this research was to find out, how teachers evaluate their Facebook interaction and communication with students. My study tries to answer questions like, how active is primary school teachers and students Facebook communication; how teachers feel about communicating with students on a social networking site; does Facebook “friendship” impacts school environment and if so, then how much; and which role do the teachers take on Facebook while communicating with the students. The topic under investigation is important because primary school children are users who actually are not allowed to use Facebook yet. Additionally it is important to analyze this topic as it might trigger conflicting views – information that is appropriate for family and friends might not be contextually appropriate for teachers or students. The latter reason also puts teachers and students Facebook “friendship” into question from the ethical point of view.

Theoretical part of the thesis gave an overview about the broader theories that frame the subject, like Mannheim`s generation theory. Furthermore, the definition of social networking sites is provided and its wider meaning, as well as teachers` and students` practices on the site are discussed.

The empirical part of the study is based on four focus group interviews, with 11 primary school teachers from four Estonian schools. The data collected from the interviews were analyzed using the method of qualitative text analyses. The results, analyses, conclusions and discussion drawn from the focus group interviews are shown in four main chapters of the study. The analyses brought about the following results.

Interview analysis showed that in general terms, teachers believe that their interaction with the students on social networking sites is quite modest. Teachers communicate with students on Facebook rarely and when it happens, then mainly the interaction is sought on kids initiative (except class groups). Also, communication is mainly focused on school related subjects. Teachers' posture about communicating with children on Facebook is rather neutral, teachers do not see anything bad about it, but at the same time they try to keep safe distance with children on Facebook. Teachers in my sample do not dare nor accredit to show students their personal side, they prefer to preserve their teacher role also on Facebook. The reason may be, that teachers try to keep their professional and private life apart and they do not want to risk with losing their authority in the eyes of the students. From the conversations with teachers occurred, that since teachers-students social networking site communication is modest and academic, it does not have a considerable impact on the school environment.

The interviews with teachers indicate that even though Facebook „friendship“ does not have a significant impact on the school environment, it still does have an effect on their social networking site usage practices. Most of the interviewed teachers started to use some kind of privacy strategy after “friending” children. Most often used strategy was using privacy settings to limit how much information students can see.

Teachers believed that online „friendship“ have had less impact on children's Facebook use: as the teachers did not believe that students think about what might be the result when adding teacher as a “friend”. Children only become aware of the possible privacy threat when teacher contact them because of an inappropriate photo, for example.

Although only three of the interviewed teachers had used Facebook for teaching reasons, all of the participants of the focus groups agreed that the best way to use Facebook related to schoolwork, is to create a class group. Three teachers who had created a class group, used it actively and believed that it is a convenient way to be closer to students and evolve dialogue. Creating a class group, however, is just one of the possibilities that comes with teachers and students Facebook „friendship.“ Additionally, communicating in Facebook is a good chance for teachers to acquaint themselves with young people's lifeworlds. Since teachers and students are usually from different generations, they may have difficulties with understanding one another's beliefs and ways of looking at things. Facebook “friendship” may disclose more information about one another for both sides, and that might lead to understanding each other

and each other's motivation better and thereby may help to create a more intimate relationship. At the same time, there is always a chance that the information disclosed on a social networking site profile may result in forming negative opinions which may strongly damage teacher-student relationship.

Disclosing information also introduces questions about privacy. Interviews showed that teachers consider Facebook as "their own space," which they do not particularly want to share with their students. The interviewed teachers believed that they have rights to intrude children's "own space" and ongoings, if they see something that is not appropriate in their view. Although primary school children are very young and according to the rules of the service provider forbidden to be Facebook users, they also have exactly same rights for privacy.

Future research could focus on finding out, how could teachers and students be Facebook "friends" with minimal dangers and maximum opportunities. At the moment it seems that teachers do not have enough knowledge about the essence behind social networking sites and the behavioral rules which apply there. Therefore, researchers could consider to composing guiding material for teachers that would help them to understand the world of social networking sites a bit better.

Kasutatud kirjandus

Adamchak, S. et al. (2000). A Guide to Monitoring and Evaluating Adolescent Reproductive Health Programs. URL (kasutatud mai 2013)

http://www.pathfind.org/site/DocServer/Focus_Tool_5_Part_1_M_E_.pdf?docID=7741

Ahn, J. (2012). Teenagers' Experiences With Social Network Sites: Relationships to Bridging and Bonding Social Capital. *The Information Society: An International Journal*, vol 28 (2), 99-109. URL (kasutatud mai 2013)

http://ahnjune.com/wp-content/uploads/2012/02/TIS_2012.pdf

Aroldi, P. & Colombo, F. (2007). Generational belonging and mediascape in Europe. *Journal of Social Science Education*, Volume nr 6, Issue nr 1, pp 34-44 URL (kasutatud jaanuar 2013)

<https://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fjsse.ub.unibielefeld.de%2Findex.php%2Fjsse%2Farticle%2Fdownload%2F1038%2F941&ei=6Dp9UbStJdGo0wXo4oHIBQ&usq=AFQjCNF3oAIApBE-2Syr-HzzXCbTyvos7A&bvm=bv.45645796,d.d2k>

Bayne, S. & Ross, J. (2010). 'Digital native' and 'digital immigrant' discourses: a critique.

URL (kasutatud jaanuar 2013)

http://www.malts.ed.ac.uk/staff/sian/pdfs/Bayne_Ross_draft.pdf

boyd, d. (2008). Facebook's Privacy Trainwreck. Exposure, Invasion, and Social Convergence. *The International Journal of Research into New Media Technologies*. Vol 14 (1), 13-20. URL (kasutatud mai 2013)

<http://con.sagepub.com/content/14/1/13.abstract>

boyd, d. m. (2007). Social Network Sites: Public, Private, or What? *Knowledge Tree 13*, URL

(kasutatud mai 2013) http://kt.flexiblelearning.net.au/tkt2007/?page_id=28

boyd, d., Hargittai, E., Schultz, J., Palfrey, J. (2011) Why Parents Help Their Children Lie to Facebook About Age: Unintended Consequences of the 'Children's Online Privacy Protection Act. *First Monday*. Volume 16, Number 11.

Buckingham, D. (2008). Introducing Identity. Buckingham, D. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. (toim.). *Youth, Identity and Digital Media*. Cambridge MA: The MIT Press, 2008. 1-24. URL (kasutatud jaanuar 2013)

http://mitp-webdev.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262524834_sch_0001.pdf

Christofides, E. (2010). Privacy and Disclosure on Facebook: Youth and Adults Information Disclosure and Perceptions of Privacy Risks. *University of Guelph*. URL (kasutatud jaanuar 2013)

http://www.psychology.uoguelph.ca/faculty/desmarais/files/OPC_Final_Report-Facebook_Privacy.pdf

Corsten, M. (1999). The Time of Generations. *Time & Society*, 8(2), 249-272 URL (kasutatud jaanuar 2013) <http://tas.sagepub.com/content/8/2-3/249.short>

Donoso, V. (2011). *Assessment of the implementation of the Safer Social Networking Principles for the EU*. URL (kasutatud märts 2013)

http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/docs/final_reports_sept_11/report_phase_b_1.pdf

- Fulmer, E.H (2010). Privacy expectations and protections for teachers in the internet age. *Duke Law & Technology Review* 1-31. URL (kasutatud aprill 2013) <http://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol9/iss1/13/>
- Green & Bailey (2010). Academic uses of Facebook: endless possibilities or endless perils? *IEEE Engineering Management Review*. Vol. 38 (3), p35-35. URL (kasutatud jaanuar 2013) <http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/detail?sid=c3e8fb42-4e35446e93fa56e1cf1b84c3%40sessionmgr12&vid=1&hid=2&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#db=edb&AN=53298737>
- Hampton et al. (2011). *Social Networking Sites and Our Lives*. URL (kasutatud jaanuar 2013) <http://www.pewinternet.org/Reports/2011/Technology-and-social-networks/Summary.aspx>
- Hart, E. J. & Steinbrecher, T. (2011). *OMG! Exploring and Learning from Teachers Personal and Professional Uses of Facebook*. *Action in Teacher Education*, 33:4, p320-328. URL (kasutatud märts 2013) <http://editlib.org/p/35265/>
- Helsper, E. & Enyon, R. (2009). *Digital Natives: where is the evidence?* LSE Research Online. URL (kasutatud detsember 2012) [http://eprints.lse.ac.uk/27739/1/Digital_natives_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/27739/1/Digital_natives_(LSERO).pdf)
- Hew, K.F. (2011). Students and teachers use of Facebook. *Computers in Human Behaviour*. Vol 27. p 662-676. URL (kasutatud jaanuar 2013) <http://www.journals.elsevier.com/computers-in-human-behavior>
- Horton, J., Macve, R. & Struyve, G. (2004). *Qualitative Research: Experiences in Using Semi-Structured Interviews*. URL (kasutatud mai 2013) http://www.download-it.org/free_files/filePages%20from%20Chapter%2020.pdf
- Joinson, A. N. (2008). 'Looking at', 'Looking up' or 'Keeping up with' People? *Motives and Uses of Facebook*. URL (kasutatud mai 2013) http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=motives%20and%20uses%20of%20facebook.%20&source=web&cd=1&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fciteseerx.ist.psu.edu%2Fviewdoc%2Fdownload%3Fdoi%3D10.1.1.168.3722%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf&ei=DvGdUdPxEcWo4ASI2YFg&usq=AFQjCNEzOrmIDdy7oKu2b_2QF9hNq6wjMg
- Kalmus, V. (2010). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*. Loenguslaidid. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Kerb, A. (2010). Digitaalne lõhe põlvkondade vahel. *Õpetajate Leht*. Nr. 46-47, lk 24. URL (kasutatud mai 2013) http://opleht.ee/arhiiv/?archive_mode=article&articleid=4636
- Kerb, A. (2011). Üldhariduskooli õpetajate keskmine vanus on 46,7 aastat. *Õpetajate Leht*, 30. september. URL (kasutatud mai 2013) http://www.opleht.ee/admin/pages/preview/?archive_mode=heading&headingid=1892
- Kukemelk, E-M. (2012). Uuring: lapsed vaatavad telerit vähem ja veedavad rohkem aega arvutis. *Delfi.ee*, 29. detsember. URL (kasutatud mai 2013) <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/uuring-lapsed-vaatavad-telerit-vahem-ja-veedavad-rohkem-aega-arvutis.d?id=65454930>

Kutsar, D., Harro, M., Tiit, E.-M., Matrov, D. (2004). Children's welfare in Estonia from different perspectives. URL (kasutatud veebruar 2013)
<http://www.svt.ntnu.no/noseb/costa19/nytt/welfare/Vol%20I/estonia.pdf>

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn

Livingston, S. et al. (2010). *Risks and safety for children on the Internet: the UK report*. URL (kasutatud jaanuar 2013)
[http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/National%20reports/UKReportSummary.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/National%20reports/UKReportSummary.pdf)

Livingstone, S. (2003). *Children's use of the internet: reflections of the emerging research agenda*. London: LSE Research Online. URL (kasutatud mai 2013)
<http://eprints.lse.ac.uk/415/1/NMS-use-of-internet.pdf>

Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media Society* 2008 10: 393. URL: (viimati kasutatud detsember 2012)
<http://nms.sagepub.com.ezproxy.utlib.ee/content/10/3/393.full.pdf+html>

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. LSE, London: EU Kids Online.

Mack, N. et al. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. URL (kasutatud mai 2013)
<http://www.fhi.org/NR/rdonlyres/emgox4xpcoyrqspsgy5ww6mq7v4e44etd6toiejyxalhbmK5sdnef7fqlr3q6hlwa2ttj5524xbn/datacollectorguideenrh.pdf>

Marwick A.E. & boyd, d.m. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience, *New Media & Society* 13 (1) URL (kasutatud aprill 2013) <http://nms.sagepub.com/content/early/2010/06/22/1461444810365313>

Mazer et al. (2007). I'll see you on "facebook": The effects of computer-mediated teacher self-disclosure on student motivation, affective learning, and classroom climate. *Communication Education*, 56(1):1–17.

Mediabistro (2013). Social Media 2013: User Demographics for Facebook, Twitter, Pinterest and Instagram. URL (kasutatud mai 2013) http://www.mediabistro.com/alltwitter/social-media-user-demographics_b38095

Mets, U. (2012). Internet peidab endas erisuguseid ohte. *Õpetajate Leht*. Nr. 8, lk 11. URL (kasutatud mai 2013) http://opleht.ee/arhiiv/?archive_mode=article&articleid=6964

Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook, 2nd ed*. URL (kasutatud mai 2011) http://www.pdfbook4u.com/download/Ch-11-Qualitative-Data-Analysis_aHR0cDovL3d3dy5jc3VsYi5lZHUvfnBhbWVsYS9yZWFKMzk3L0NoYXB0ZXIxMV9NRlcucGRm

Monica Ancu (2012). Older Adults on Facebook: A Survey Examination of Motives and Use of Social Networking by People 50 and older. *Florida Communication Journal*. Vol. 40 (2),

p1. URL (kasutatud jaanuar 2013) <http://connection.ebscohost.com/c/articles/83268309/older-adults-facebook-survey-examination-motives-use-social-networking-by-people-50-older>

Moody, D. (2002). *Empirical Research Methods*. URL (kasutatud mai 2013) <http://www.itu.dk/~oladjones/semester%203/advanced%20it%20mgt%20and%20software%20engineering/project/materials/what%20is%20empirical%20research1.pdf>

Murumaa, M. (2010). *Auditooriumi tähtsus ja roll uue meedia keskkonnas sotsiaalvõrgustikes saadetavate sõnumite näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. URL (kasutatud veebruar 2013) http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/16358/Murumaa_Maria?sequence=1

Murumaa, M. (2011). Digisotsiaalsus õpetaja ja õpilase suhetes. *Õpetajate Leht*. Nr. 16, lk 4. URL (kasutatud mai 2013) http://opleht.ee/arhiiv/?archive_mode=article&articleid=5367

Nilesen, L. (2013). *Yes. Teachers and Students Should be Interacting*. URL (kasutatud märts 2013) <http://theinnovativeeducator.blogspot.com/2012/03/yes-teachers-students-should-be.html>

Ojasild, H. (2012). Koolitunnid Facebooki? Ei! *Õpetajate Leht*. URL (kasutatud mai 2013) <http://opleht.ee/493-koolitunnid-facebooki-ei/>

Oolo, E. (2012). *Eesti noorte privaatsusstrateegiad suhtluses veebiauditooriumiga*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. URL (kasutatud veebruar 2013) <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/25787>

Pilcher, J. (1994) *Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy*. British Journal of Sociology, Volume nr 45, Issue nr 3

Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. URL (kasutatud detsember 2012) <http://www.twitchspeed.com/site/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.htm>

Siibak, A. & Tamme, V. (2012). Enhancing Family Cohesion through Web-Based Communication: Analysis of Online Communication Practices in Estonian Families. *Observatorio (OBS*) Journal*, Special issue „Networked belonging and networks of belonging. URL (kasutatud märts 2013) https://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fobs.obercom.pt%2Findex.php%2Fobs%2Farticle%2Fdownload%2F581%2F532&ei=62x5UcGQKYiw0QXf3oCwDA&usg=AFQjCNH_io7uVvfS8P2ZXzae31PyCEiQJA&sig2=uqdA-ILJO-49ERJMggRq2A&bvm=bv.45645796,d.d2k

Siibak, A. (2009). *Self-presentation of the „Digital Generation” in Estonia*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. URL (kasutatud veebruar 2013) <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/10593/siibakandra.pdf?sequence=1>

Socialbakers (2012). Estonia Facebook Statistics, URL (kasutatud märts 2013) <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/estonia>

Stern, S. (2008). *Producing Sites, Exploring Identities: Youth Online Authorship*. Buckingham, D. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. (toim.). *Youth, Identity and Digital Media*. Cambridge MA: The MIT

Press, 2008. 95-118. URL (kasutatud veebruar 2013)

http://sjpsych.org/facebook_study/facebook_study_downloads/Stern.pdf

Zhang, Y. & Wildemuth, B. M. (2009). *Qualitative Analysis of Content*. URL (kasutatud mai 2013) https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf

Teclehaimanot, B. & Hickman, T. (2011). Student-Teacher Interaction on Facebook: What Students Find Appropriate. *TechTrends*. Vol. 55 (3).

Vadrevu, S. (2011). Teacher Identity and Selective Strategies for Mediating Interactions With Students on Facebook. Konverentsiesitus. *International Communication Association annual meeting*. URL (kasutatud mai 2013)

http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/4/8/9/6/5/p489659_index.html

Vare, J. (2011). *Kogu tõe Facebook`i kasutajaist*. Äripäev, 3. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2013) http://www.ap3.ee/?PublicationId=31503ED6-39D4-4163-9D98-74AA1E3959CE&code=4946/arv_kolumn_494601

Vihalemm, T. (2010). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*. Loenguslaidid. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Lisa 1. Intervjuukava

- Sissejuhatav osa:
 - Kui aktiivne Facebook-i kasutaja Te olete?
 - Kui palju on Teie sõbralistis õpilasi?
 - Kui sageli Te õpilastega Facebook-i kaudu suhtlete?
 - Olete Te huvi tundnud, mida teie õpilased Facebook-i s teevad? Jälgite te nende postitusi?
- Õpilase ja õpetaja Facebook-i interaktsioon
 - Kumb Teie arvates peaks Facebook-i suhtlust alustama, sõbrakutse saatma – kas õpetaja või õpilane?
 - Kui sageli Te võtate osa laste Facebook-i tegemistest või lapsed Teie omadest? (Piltide ja postituste kommenteerimine, postitamine, „like” vajutamine, lihtsalt jälgimine) Kelle poolt tuleb tavaliselt initsiatiiv?
 - Kas olete peale õpilaste sõbralisti lisandumist muutnud oma Facebook-i kasutuspraktikaid? (Kohaldanud enesetsensuuri, valinud rohkem postitusi jne)
 - Mis Te arvate, kas õpetajaga Facebookis „sõber” olemine mõjutab kuidagi ka laste Facebooki käitumist? Kui jah, siis kuidas? Palun tooge mõni näide.
- Facebook-i interaktsiooni mõjud
 - Kirjeldage, palun, mida on Teie arvates Facebook-is õpilastega „sõbraks” olemine õpetaja-õpilase vahelistesse suhetesse kaasa toonud? Tooge palun mõni näide.
 - Kas ja kuidas mõjutab Facebook-is „sõbraks” olemine Teie sidet õpilastega? Kas see võib aidata luua intiimsemat sidet?
 - Kuivõrd kanduvad Facebook-i interaktsiooni mõjud koolikeskkonda? Tooge palun mõni näide.
 - On need mõjud pigem positiivsed või negatiivsed? Tooge palun mõni näide.
- Õpetaja roll Facebook-is suhtlemisel
 - Kuivõrd säilib Teie õpetaja roll lastega Facebook-is suheldes?
 - Kas tunnete ka Facebook-is n-õ vastutust õpilaste ees ja sekkute nende tegevustesse kui need tunduvad mingil viisil sobimatud?

- *Projektiivtehnikas ülesanne:* Kuidas käituksite kui näeksite laste Facebook-i seinal taolisi postitusi?
 - Üks õpilane kommenteerib teise õpilase pilti halvustavalt: *Ise ka tead, et sa näed nagu põrsas siin pildil välja?*
 - Laps teeks õpetaja või kooli kohta halvustava postituse: *Mataõps on täielik tropp! Keeras mulle tunnika eest 2!*
 - Laps rõõmustaks mõne oma saavutuse üle: *Sain eesti keele olümpiaadil esimese koha! Jeeeeee!*
- Kas Facebook-is nähtud ebasobilikud laste tegevused on ka klassiruumis teemaks?
- Mis te arvate, kuidas mõjutab õpilastega Facebook-is „sõber” olemine laste silmis Teie rolli koolis?
- Facebook-i võimalused õppetöök
 - Mis Te arvate, kas Facebook-i oleks võimalik rakendada õppetöö eesmärkide täitmiseks?
 - Kuidas oleks teie arvates võimalik Facebooki õppetöö eesmärkidel rakendada?

Lisa 2: Intervjuude transkriptsioonid on cd-l

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kädli Rooste,
sünnikuupäev 05.06.1989

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
“Algklassiõpetajate ja -õpilaste suhtlustrendid Facebookis: õpetajate kogemus,”
mille juhendaja on Andra Siibak, PhD,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinn, 23.05.2013